

Regionaal- ja põllumajandusministri (kuupäev digiallkirjas) käskkiri nr 35
„Programmide "Toiduohutus 2025-2028", „Biomajandus 2025-2028”,
„Ühistransport 2025–2028“, „Regionaalareng 2025-2028“ ja
„Maa ja ruumiloome 2025-2028“ kinnitamine“

Lisa 1

BIOMAJANDUSE PROGRAMM 2025–2028

Sisukord

Sisukord	2
Programmi üldinfo.....	3
1. Sissejuhatus	4
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava	5
3. Hetkeolukorra lühianalüüs.....	7
4. Olulised tegevused.....	13
5. Programmi tegevused	16
5.1. Programmi tegevus – põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine	16
5.2. Programmi tegevus – ringbiomajanduse arendamine.....	20
5.3. Programmi tegevus – põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmise	22
5.4. Programmi tegevus – noorte põllumajandusettevõtjate tegevuse arendamine	25
5.5. Programmi tegevus – turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine	26
5.6. Programmi tegevus – ühistegevuse ja koostöö arendamine	28
5.7. Programmi tegevus – Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse tugevdamine	30
5.8. Programmi tegevus – kutselise kalapüügi korraldamine	32
5.9. Programmi tegevus – vee-elusressursside töötlemine ja turustamine	34
5.10. Programmi tegevus – vesiviljeluse arendamine	36
5.11. Programmi tegevus – kalavarude haldamine ja kaitse.....	38
6. Programmi juhtimiskorraldus	39
LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus	40
LISA 2. Teenuste rahastamiskava	42

Programmi üldinfo

Programmi koostaja ja vastutaja	<i>Biomajanduse asekanstler, põllumajanduspoliitika osakond, põllumajanduskeskkonnapoliitika osakond ja kalanduspoliitika osakond</i>
Programmi eelnõu valmimise aeg	<i>01.06.2024</i>
Vormi sisu kasutamise selgitus	<i>Vormis toodud info on sisendiks riigi eelarvestrateegia (RES) ja riigieelarve seaduse (RE) protsessi koostamisele. Programmi eelnõu kohandatakse RES-ist ja RE-st lähtuvalt. Programmi kinnitab minister käskkirjaga.</i>

Tulemusvaldkond	Põllumajandus ja kalandus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.
Valdkonna arengukava	Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030
Valdkonna visioon	Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada
Programmi nimi	Biomajanduse programm
Programmi eesmärk	Tark ja kestlik põllumajandus, kalandus ja toidutootmine.
Programmi periood	4 aastat (2025–2028)
Peavastutaja (ministeerium)	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA), Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus (LABRIS), Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA), Maaelu Teadmuskeskus (METK)

1. Sissejuhatus

Biomajanduse programm viib ellu „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030“ (PõKa) eesmärgi: „**Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.**“ Programmis kajastuvad tegevused võimaldavad põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toidutööstuse valdkondades bioressurssi efektiivsemalt ning kestlikumalt kasutada ja vääridada, võttes arvesse biomajanduse arengusuundi, säästva arengu ja keskkonnaalaseid eesmärgi, ning leida kohti valdkondade vaheliseks koostööks.

Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) tegevusi rahastatakse ELi finantsperioodil 2023-2027 Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD).

Kalandussektori arenguks vajalikke tegevusi rahastatakse ELi finantsperioodil 2021-2027 Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi (EMKVF) vahenditest. Mitmesuguseid harrastuskalapüügi tugevdamise meetmeid ja kalanduse teadlikkuse tõstmise tegevusi rahastatakse ka Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu. Lõhelistele rändeteede avamist kalanduslikult olulistele jõgedele rajatud paisudel on rahastatud Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi vahenditest.

Seosed arengustrateegiaga „Eesti 2035“:

Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas on seatud üheks arenguvajaduseks julgeolek ja turvalisus ning peetud oluliseks tagada julgeolek igas olukorras ja parandada kriisideks valmisolekut. Programmi tegevused panustavad sellesse, et toidujulgeolek oleks Eestis tagatud.

Biomajandus panustab strateegia „Eesti 2035“ tegevuskava muutusesse, millega soovitakse suurendada Eesti majandusele oluliste valdkondade võimekust. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium on peavastutaja kestliku ringbiomajanduse (sh sinimajanduse) arendamisel.

Strateegia „Eesti 2035“ kohaselt on elupaikade hoidmine ja taastamine, liigirikkuse suurendamine ning muldade kaitse piisavalt ulatuslikul territooriumil tähtis nii elurikkuse säilitamisel kui ka kliimamuutuste puhverdamisel ja nendega kohanemisel. Mida rohkem on toimivaid ja elurikkaid ökosüsteeme (sh veekeskkonnas), seda paremini oleme varustatud inimese eksistentsiks vajalikuga ning suudame taluda keskkonna saastatust ja kohaneda kliimamuutustega.

Muudatused:

Biomajanduse programm käsitleb endise „Põllumajandus, toit ja maaelu“ teemasid, kuid ümberkorralduste ja struktuurimuudatustega liikusid välja toiduohutuse, taimetervise ja mahepõllumajanduse teemad (toiduohutuse programm), maakasutuse ja maaparandusega seotud teemad (maa ja ruumilooma programm) ning maaelu arengu teemad (regionaalarengu programm). Kuna põllumajandustootmine tähendab ühtlasi maakasutust, kajastatakse programmis endiselt põllumajandusmaa kestliku kasutamisega seotud teemasid. Programmi lisandus kestliku kalanduse valdkond koos programmi tegevustega, mis varem moodustasid eraldi kalanduse ühisprogrammi Kliimaministeeriumiga.

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk: Tark ja kestlik põllumajandus, kalandus ja toidutootmine.

Programmi mõõdikud

Mõõdik	Tegelik (2023)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala, ha	987 785	990 000	990 000	990 000	990 000
Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal, %*	91,1	90	90	90	90
Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtuses, %	6,8 (2022)	7,2	7,2	7,2	7,2
Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade osakaal kogu eesti päritolu kaupade ekspordis, %	13	13	13	14	14
Kasvuhoonegaaside (KHG) heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta, t CO2 ekv/tuh EUR	2,42 (2022)	Madalam kui 2,5	Madalam kui 2,5	Madalam kui 2,5	Madalam kui 2,5
Heas seisus kalavarude arv, %	42	45	45	50	60
Eesti kalandussektori esmatootmise kogu väärtus (mln €)	77,7	82,2	83,9	85,1	96,7

* Kõigi ökokavade ja keskkonnatoetuste ning püsirohumaa pindala ühekordselt suhtena põllumajandusmaasse, ei lange alla sihttaset

Programmi eelarve

	Eelarve		Eelarve prognoos	
	2025	2026	2027	2028
Programmi kulud kokku	-361 681 681	-328 395 964	-303 522 001	-302 276 307
Põllumajandus-keskkonna hea seisundi tagamine	-62 528 064	-60 229 802	-62 807 450	-62 059 417

Ringbiomajanduse arendamine	-7 713 004	-11 309 895	-355 055	-355 473
Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine	-129 394 515	-92 997 498	-79 531 455	-79 023 783
Noorte põllumajandusettevõtjate tegevuse arendamine	-11 703 112	-10 023 502	-10 013 372	-10 013 851
Turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine	-119 185 731	-120 144 943	-118 390 316	-118 392 033
Ühistegevuse ja koostöö arendamine	-1 640 509	-1 415 928	-1 405 223	-1 405 642
Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse tugevdamine	-3 821 641	-4 356 310	-3 993 730	-3 994 947
Kutselise kalapüügi korraldamine	-10 364 417	-10 340 667	-10 669 959	-10 671 563
Vee-elusressursside töötlemine ja turustamine	-6 934 835	-9 028 451	-7 207 950	-7 209 079
Vesiviljeluse arendamine	-2 905 372	-2 996 133	-3 185 990	-3 186 967
Kalavarude haldamine ja kaitse	-5 490 481	-5 552 835	-5 961 500	-5 963 553

Programmi teenuste hinnas sisaldub põhivara kulum. Teenuse hindades kajastatakse amortisatsioonikulu selleks, et kanda investeering kuluks soetatava põhivara kasuliku eluea jooksul. Põhivara kulum kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel mitterahalistes kuludes. Eelarve maksumus on ilma käibemaksuta.

Teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele või ettevõtetele suunatavad toetused või teenuskohtade ülalpidamine) ja kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majanduskulud). Investeeringute eelarvet kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel.

3. Hetkeolukorra lühianalüüs

Põllumajanduskeskkond

Põllumajandustootmine põhineb loodusressursside kasutusel, mistõttu on oluline tagada nende hea seisund. Hoitud ja hooldatud põllumajandusmaastikud ning elurikkus on osa Eesti identiteedist.

Eesti põllumuldade seisund on üldiselt hea, põllumajandustootjad on enamasti kasutusele võtnud mitmekesised külvikorrad ning üha enam rakendavad ka mullasõbralikke harimispraktikaid. Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata turvasmuldade harimise vähendamisele, mulla positiivse süsinikubilansi tagamisele ning taastava põllumajanduse praktikate viljelemisele, millele pakuvad tuge toetusmeetmete kõrval eelkõige asjakohased uuringud ning teadmussiirde tegevused.

Jätkevult on probleemiks põhjavee kohatine saastumine nitraatidega ning osade järvede ja rannikumere eutrofeerumine. Põllumajandusest pärit lämmastik ja fosfor moodustavad Eesti siseveekogudesse jõudvast lämmastikukoormusest ligikaudu poole ja fosforikoormusest umbes kolmandiku. Põllumajanduse negatiivset mõju pinna- ja põhjaveele saab vähendada keskkonnahoidlike majandamisviisidega.

Põllumajandusmaastikus toetavad kõige enam elurikkuse ja kliimaeesmärke püüdnud. Nende pindala kaitstavatel aladel on 60 000 hektarit. Keskkonnasekkumiste abil hooldatakse sellest üle poole. Senisest enam tähelepanu vajavad ka muud rohumaad, mis on liigirikad ja kus on säilinud looduslik taimestik. Väljapool kaitsealasid asuvate püüdnute ja teiste liigirikaste niitude säilitamise toetamiseks on 2024. aastal alustatud nende alade inventeerimisega. Kui põllumajandusmaastike kimalasenäitajad on olnud stabiilsed, siis liigirikust iseloomustav põllulindude indeksi trend on langev. Peamistes põllumajanduspiirkondades on elurikkust ja mitmekesisust suurendavate liigirikaste rohumaade, sopistunud servaalade ja maastikuelementide hulk liialt väike ning suured üksteise kõrval asetsevad maastikuelementideta põllualad vähendavad oluliselt elurikkust ning ümbritsevate loodusalade sidusust.

Põllumajanduskeskkonna hea seisundi säilimisel ja parendamisel mängivad olulist rolli seadusandluse tõhus rakendamine, vabatahtlikud keskkonnameetmed, kohalike olusid arvesse võtvad teadusuuringud ja teadmussiire ning põllumeeste kasvanud keskkonnateadlikkus. Riigi roll on siin liigirikuse ja elukeskkonna kaitsemeetmete rakendamine ning põllumajandustootjate innustamine veelgi keskkonnasõbralikumale tootmisele. Aitame kaasa KHG heite ohjamisele, kliimamuutuste mõju vähendamisele ja kliimamuutustega kohanemisele, õhukvaliteedi hea seisundi tagamisele ning mulla, vee, maastikulise mitmekesisuse ja elurikkuse hea seisukorra säilimisele ja parandamisele.

Põllumajandus mõjutab mitmeti ka maakasutust, meie loodusressursse, maastikke ja elurikkust, olles ise nende kasutajana neist sõltuv. Samuti mõjutab põllumajandus kliimat ja vastupidi – on kliimamuutustest otseselt mõjutatud.

Põllumajanduse KHG heide moodustas 2022. aastal KHG koguheitest 11%. Kui arvestada kogu kestliku toidusüsteemi heidet, kuhu alla kuuluvad lisaks KHG heite inventuuri põllumajanduse osa all raporteeritud heitele ka kütuste kasutamisest ja maakasutuse muutusest tulenev heide, oli 2022. aastal heide 2515 kt CO₂ekv. Põllumajandussektori kasvuhooonegaaside heite vähendamist ei ole hetkel Eestis õiguslikult reguleeritud, vastav eesmärk on väljatöötamisel

kliimakindla majanduse seadusega. Üheks mõõdikuks põllumajanduse tulemuslikkuse hindamisel on kasvuhoonegaaside heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta, mis on olnud madalam kui 2,5 t CO₂ ekv/tuh EUR.

Kestliku toidusüsteemi KHG heite vähendamiseks on vaja rakendada täiendavaid kliimameetmeid ja teha investeeringuid, kuna prognoosid näitavad, et olemasolevate meetmetega ei ole võimalik KHG heite vähendamist saavutada.

Ringbiomajandus

Eesti on bioressurssidega hästi varustatud, kuid kitsaskohaks on madal lisandväärtus ning suur osatähtsus toorme (nt töötlemata või vähetöödeldud teravili, toorpiim, puit) ekspordil. **Eestis annavad biomajandusega seotud sektorid ja tegevusalad ligikaudu 13% majanduse lisandväärtusest ning 17% ekspordist, lisandväärtus töötaja kohta on olnud aga ligikaudu 30% allpool ELi keskmist.** Kui jõukamate Euroopa riikide biomajanduses on olulisel kohal kapitali- ja tehnoloogiamahukad tegevusalad (mh farmaatsia- ja keemiatööstus), siis Eesti biomajandus on olnud väga tooraine (metsa/puidu, põllumajanduse/toidu) keskne – neis väärtusahelates luuakse 90% Eesti biomajanduse lisandväärtusest.

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi koordineerimisel ja koostöös Kliimaministeeriumi, teadlaste, ettevõtjate, avaliku sektori ja Eesti Maaülikooliga valmis 2023. aastal **ringbiomajanduse teekaart**, mis määratleb Eesti ringbiomajanduse arengu peamised tegevussuunad ja arenguks vajalikud tegevused. See on ühtlasi aluseks piirkondlike ringbiomajanduse teekaartide koostamisele, mis lähtuvad kohalikest bioressurssidest, kogukondade ja omavalitsuste vajadustest ja võimalustest. Piirkondlike ringbiomajanduse teekaartide loomiseks koostas Tallinna Ülikool metoodilise raami ja 2024. aastal koostati Eesti Maaülikooli juhtimisel piirkondlikud ringbiomajanduse teekaardid kahes Eesti piirkonnas.

Bioressursside, sh kõrvalsaaduste ja jääkide väärdamiseks ning teadus- ja arendustegevuse ja innovatsioonivõimekuse kasvatamiseks on taaste- ja vastupidavusrahastust (RRF) käivitatud investeeringutoetus kogueelarvega 28,8 mln eurot. Lisaks käivitati RRF REPowerEU raames 2024. aasta I poolaastal investeeringutoetus biometaani tootmise suurendamiseks (eelarve ca 20 mln eurot). Vastavalt RRFi reeglitele on rahastus ette nähtud vaid kuni 2026. aasta keskpaigani ning vastavate tegevuste edasiseks toetamiseks rahastus puudub. Kõrvalsaaduste ja jääkide väärdamise investeeringuteks avaneb 2024. aasta lõpus ÜPP SK 2023–2027 sekkumine, mille piiratud eelarve võimaldab toetust anda vaid väga väikeses mahu.

BOOST4BIOEAST projekti raames on 2024. aasta lõpus Eesti Maaülikooli koordineerimisel loomisel ringbiomajanduse keskus. Keskus koondab erinevad ringbiomajandusega tegelevad sihtrühmad ja toetab innovatsiooni kasvu sektorites, seda läbi koostöö koordineerimise ja mitmetasandilistele probleemidele/väljakutsetele uudsete lahenduste leidmise initsieerimise. Keskuse loomine aitab muu hulgas kaasa ringbiomajanduse teadlikkuse tõusule ühiskonnas.

Põllumajandus ja toiduainetööstus

Põllumajandus, kalandus ja toiduainetööstus tagavad toiduga kindlustatuse ja annavad olulise panuse Eesti majandusse, ekspordi ja tööhõivesse. Nimetatud sektorid annavad ~3% Eestis loodud lisandväärtusest ja nendes töötab ~4% hõivatutest. Maapiirkonna elanikest töötab eeltoodud valdkondades 15 tuhat hõivatut, ehk 9% maapiirkonna hõivatutest.

Uute ettevõtjate sisenemist põllumajandusse takistab põllumajandusmaa piiratus, suur kapitalivajadus ja majanduslik ebakindlus. Paremad väljavaated on köögivilja-, puuvilja- ja

marjakasvatustes, kus saab tegevust alustada ka väiksemal põllumajandusmaa pinnal, kuid ka seda tüüpi ettevõtete kapitalimahukus on suur. Tööjõuvajaduse seire uuringu OSKA¹ andmetel prognoositakse, et nii põllumajanduses kui ka toiduainetööstuses väheneb järgneva kümnendi jooksul hõive ning seda ennekõike lihtsamate tööde tegijate arvelt, keda võiks tulevikus üha enam asendada tehnoloogia. Spetsialistide puhul prognoositakse mõningast tööhõive kasvu. Valdonna hõivet ja tööjõuvajadust mõjutab oluliselt tööjõu vananemine, samas on tööjõupuudust suudetud leevendada välistööjõu abil. Tööjõu voolavus on murekoht ennekõike liht- ja oskustööliste seas ning seda mõjutavad nii madal palgatase kui ka töötingimused. Ettevõtete poolt tehtavad investeeringud on üheks hõivet vähendavaks teguriks, mis üheltpoolt vähendavad nõudlust tööjõu järele, aga samas toovad ka muudatusi töö sisusse.

Eestis on 978 364 ha põllumajandusmaad, mis on koondunud suurematesse ettevõtetesse (umbes 80% põllumajandusmaast on 20% ettevõtete kasutuses), kuid seal kõrval tegutseb ka palju väikseid põllumajandusettevõtteid. Tööjõu tootlikkus on nii põllumajanduses kui ka toidutööstuses aastatega oluliselt suurenenud, kuid jääb siiski veel ELi keskmisest madalamaks (põllumajanduses ~10% ja toiduainetööstustes ~30% madalam EL keskmisest).

Põllumajanduse majandusarvestuse esialgsetel andmetel² vähenes 2023. a põllumajanduse majandusharu toodangu koguväärtus 2022. aastaga võrreldes ligikaudu 20%. Koos toetustega (ehk alushindades) oli väärtus 1,30 miljardit eurot.

Põllumajandussektori kogutoodangu väärtus ei ole alates 2015. aastast katnud ära sektori kogukulusid ja lisandväärtus ning ettevõtjatulu on moodustunud läbi toetuste. 2023. aastaks prognoositud ettevõtja tulu langus -134 mln eurot ei ole peale Eesti liitumist EL-iga nii madal olnud. Turult saadav tulu koos sissetuleku- ja keskkonnatoetustega (v.a investeeringutoetused) ei katnud eelmisel aastal ära põllumajandustoodangu tootmiseks tehtud kulusid. Sellel on mitmed põhjused:

- ebasoodsad ilmastikutingimused (põud, hiline öökülm, liigsed sademed koristusperioodil);
- intressimäärade tõus, mis tõi kaasa laenuraha kallinemise,
- kõrgete hindadega ostetud sisendid 2023. a saagiks,
- taimekasvatussaaduste hindade langus,
- EL ühise põllumajanduspoliitika uue programmiperioodi rakendumine ja olulised muudatused toetuste ümbersuunamisel suurematelt ettevõtjatelt väikestele ja noortele ettevõtjatele.

Kogu tarneahela — põllumajanduse, toidutööstuse, toitlustamise ja kaubanduse — tõhus toimimine nõuab tihedat koostööd kõigi osapoolte vahel ning pidevat tarneahela toimimise jälgimist ja täiustamist, et tagada toidukauba kvaliteet, ohutus ja kättesaadavus tarbijatele. Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt ja tootmise automatiseerimine võimaldavad ettevõtetel efektiivsemalt toota, jälgida tarneahelat ja kohandada tooteid vastavalt tarbijate eelistustele. Toidutrendid on muutunud tervislikuma, orgaanilisema ja jätkusuutlikuma toidu suunas, mis sunnib ettevõtteid pakkuma kvaliteetsemaid ja innovaatilisemaid tooteid ning teenuseid. **Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtuses 2022. aastal oli 6,8%. 2022. aastaks seatud sihttaset (7,2%) ei saavutatud.**

Põllumajandussektori üheks suurimaks murekohaks on riskidest tulenev jätkuv ebakindlus. See omakorda vähendab soovi teha vajalikke investeeringuid nii ressursitõhususe tõstmiseks kui ka keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmiseks. Põllumajandusettevõtete majanduslik toimetulek

¹ „Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: põllumajandus ja toiduainetööstus“, Tallinn 2023

² Prognoos avaldatud SA kodulehel 01.04.2024

ehk kulude vähendamine ja tulude suurendamine on oluline kriteerium, et roheülemine saaks toimuda. Ainult majanduslikult kestlikud ja konkurentsivõimelised ettevõtted on suutelised investeerima uutesse tehnoloogiatesse ja neid rakendama. Sellega saame tagada ka kestliku toidutootmise ja toiduga kindlustatuse. Toiduainetööstuse probleemiks on eelkõige mastaabiefekti võimaldavate ettevõtete puudumine, väikesed tootmismahud ning vähene võimekus iseseisvaks tootearenduseks ja innovatsiooniks.

Eestis toodetud või töödeldud põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport 2023. aastal oli hinnanguliselt 1,5 mld eurot, vähenes aastaga 3,7%. **Kogu Eesti päritolu kaupade ekspordist moodustab Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport ~13% ja see osakaal suurenes 2 protsendipunkti võrra ehk põllumajanduse ja toidutööstuste panus Eesti ekspordis kasvas ka majanduslanguse tingimustes.**

Ligi kolmandiku ekspordist moodustab tooraine väljavedu. Tooraine hinnad maailmaturul on muutumises ja sõltudes tooraine hindadest ei pruugi ekspordikäibe kasv olla stabiilne. Vene-Ukraina sõja, välisnõudluse nõrgenemise ja peamiste kaubanduspartnerite majanduste ebakindluse tõttu on ka Eesti majanduse lähiaja väljavaade endiselt ebakindel ning kasvuoetus ekspordile madal. Kaubavahetust mõjutavad ka lähiturgude majandusarengud ja rahapoliitilised otsused inflatsiooni kontrolli alla saamiseks. Ekspordi seisukohalt on Eesti toidusektori lähiaastate suurimaks väljakutseks uute turustusvõimaluste leidmine vääringdatud toodetele, mis aitaks maandada hindade volatiilsusest tulenevaid riske ja ebakindlust tooraine ekspordil ning tugevdada Eesti ettevõtete positsiooni välisturgudel.

Selleks, et tagada ettevõtetele müügiedendusala tugi ning tarbijate teadlikkuse tõus kestlikust toidutootmisest, rakendatakse visioonidokumendi Eesti toit 2022-2025 raames erinevaid teavitus- ja müügiedendustegevusi. 2022. aasta lõpus viis Eesti Konjunktuuriinstituut läbi uuringu³, mille tulemustest nähtus, et 61% vastajate hinnangul on nad toidupoes viimase aasta jooksul ostnud valdavalt kodumaist kaupa. Alates 2013. aastast on sama näitaja püsinud stabiilselt vahemikus 74–77% (2020. aastal 74%). Niisiis on koduturul toimunud suurim kodumaise toidukauba eelistamise langus viimase 10 aasta jooksul. Seetõttu näeme vajadust panustada senisest rohkem turuarendustoetuse kaudu nii riigisisestesse teavitustegevustesse, mis võimaldavad panustada sektori mainekujundusse ja tarbijate teadlikkuse kasvu kui ka jätkata rahvusvahelistel messidel ettevõtete ühisstendide toetamist.

2016. aastal oli turuarendustoetuse eelarve 900 000 eurot. Sellest ajast alates on toetuse eelarve pidevalt vähenenud, 2022. aastast alates on turuarendustoetuse eelarve olnud 400 000 eurot. Piiratud eelarve tingimustes ei ole olnud võimalik toetada Eesti turule suunatud teavituskampaaniaid, turu-uuringuid ega Eestis toimuvate messide korraldamist või neil osalemist. Viimasel kolmel aastal on toetatud vaid välisriikides toimuvatel messidel osalemise korraldamist, messide külastamist ning välisriigis turundusürituste korraldamist. Eesti ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet silmas pidades oli kriitilise tähtsusega toetada tegevusi, mille eesmärk on ekspordi toetamiseks väliskontaktide edendamine. Selleks, et säilitada kohaliku toidu eelistamise tase, on vajalik suurendada turuarendustoetuse eelarvet.

Kalandus

Majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise kalandussektori areng sõltub suuresti kalavaru seisundist ning piiratud ressursi tingimustes tehtud otsustest selle varu kasutamisel ja haldamisel. Lisaks tuleb leida võimalused, kuidas kalakasvatamisel kasutada maa- ja

³ Eesti Konjunktuuriinstituut. Eesti elanike toidukaupade ostueelistused ja hoiakud (2022).

veeressurssi võimalikult efektiivselt. Kalapüük, kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemine, vesiviljelus — need valdkonnad peavad põhinema konkurentsivõimet, sissetulekuid, lisandväärtust ja teadmisi suurendaval majandamisel, mis on samaaegselt keskkonnahoidlik ja sünergiad loov.

Tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ja oskustööjõu nappus ning kalandussektori vähene atraktiivsus noorte silmis vajab sektori kestlikkuse tagamisel terviklikku käsitlust. Sektori atraktiivsuse tõstmiseks on vaja jätkata valdkonnast positiivse kuvandi loomist kõigis kalamajanduslikes valdkondades ning selle saavutamiseks tuleb tõhustada koostööd teadus- ja haridusasutuste, sektori ettevõtete ning administratsiooni vahel.

Eesti kutselise kalapüügi sektor jaguneb ranna- ja siseveekogude püügiks, Läänemere traalpüügiks ning kaugpüügiks. 2023. aasta alguse seisuga tegutseb sektoris 1524 püügiloa omanikku ning 2304 kalurit. Piiratud kalavaru tingimustes tagab oskusteabe ja traditsioonide kestmise, konkurentsivõime püsimise ning ettevõtjate tehtud investeeringute järjepidevuse ajaloolisel püügiõigusel põhinev kalapüügivõimaluste jaotussüsteem.

Peamised väljakutsed püügisektoris on seotud püügikoormuse vähendamise ja sissetulekute tõstmisega, kuivõrd majanduslikult olulistest kalavarudest on praegu heas seisus alla poole. Kalavarude looduslikuks taastumiseks tuleb taastada kalade elupaiku ja kudealaseid ning tagada nende säilimine. Ohustatud kalaliikide varude taastamiseks asustatakse veekogudesse kalade noorjärke. Kalavarude hea seisundi saavutamiseks on vaja vähendada püügikoormust nende kalavarude kasutamisel, mis ei ole heas seisundis (eelkõige ahven ja koha). Samuti on vaja ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid. Jätkuvalt on vajalik teha jõupingutusi ebaseadusliku kalapüügi ohjamiseks, püütud kala tagasiheite lõpetamiseks ning soovimatut kaaspüüki vähendavate püügimeetodite ja püügivahendite kasutuselevõtuks.

Ranna- ja siseveekogude kalapüügi- ja vesiviljelussektori konkurentsivõime ja tulusus on madal, mis muuhulgas tuleneb ebapiisavast ühistegevusest toodangu väärindamisel ja turustamisel ning on tingitud ka kalapüügi hooajalisusest. Seetõttu on vaja tähelepanu pöörata ranna- ja siseveekogude kalurite tegevuste mitmekesistamisele ja sissetulekute tõstmisele. Säästva sinimajanduse kasvu toetab kestliku kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmise ja vee-elusressursside väärindamise kõrval ka jõukate rannikukogukondade areng.

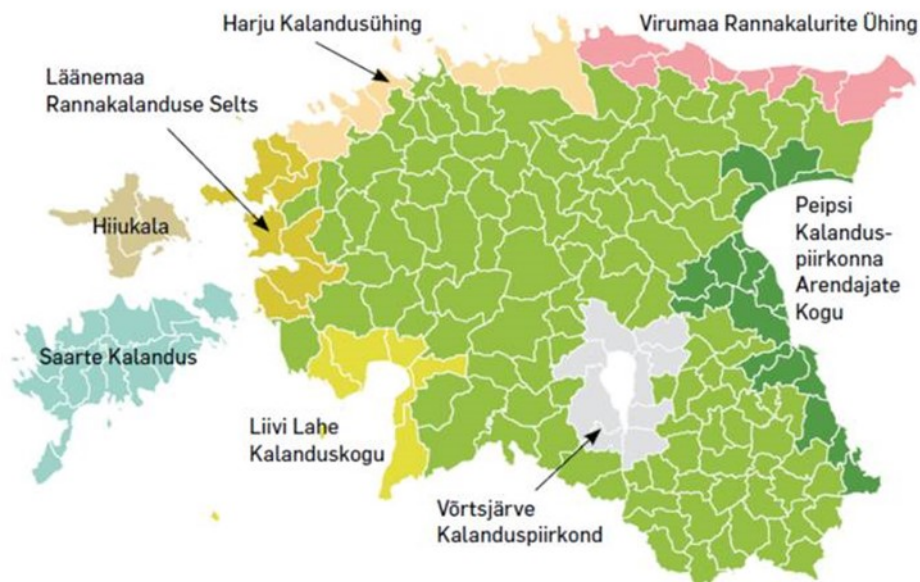
Vee-elusressursside töötlemist iseloomustab vähene tootearendus. See tähendab ühelt poolt seda, et tooted on tagasihoidliku lisandväärtusega, kuid teisest küljest on senini vähe tähelepanu pööratud nende ressursside töötlemisele, mille potentsiaal on kasutamata või vähe kasutatud ja mille väärindamine ei suurenda survet keskkonnale ning on vastavuses elurikkuse, kliimaneutraalsuse ja ringmajanduse eesmärkidega. Kalandussektori ettevõtete investeeringute soodustamiseks tuleb toetada keskkonnasõbralike ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, soosides ressursside tõhusamat kasutust. Kalatöötlemis- ja vesiviljelussektoris tegutsevatele mikro- ja väikeettevõtjatele, kellel on madal omafinantseeringuvõime, ning väikeste ja keskmiste suurustega ettevõtetele (VKE-dele), kellel on raske saada pikaajalisi laene, võimaldatakse turutõrgete leevendamiseks ligipääsu laenurahale. Töötlemissektori konkurentsivõime tõstmiseks, sh lisandväärtuse kasvatamiseks, on vaja toetada vee-elusressursside tootearendust ja uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist ettevõtete ning teadus- ja arendusasutuste koostöö ning Eesti teadlaste rahvusvahelises teaduskoostöös osalemise kaudu.

Vaatamata faktile, et Eestis püütakse aastas ligikaudu 74 000 tonni kala ja kasvatatakse veel lisaks 800 tonni, ei ole riigis kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tarbimine suur. Aastas tarbitakse

keskmiselt umbes 17 kg kalatooteid elaniku kohta, mis on tunduvalt alla Euroopa keskmise – Euroopas on see näitaja 23,2 kg inimese kohta. Kalatarbimise suurendamiseks Eesti leibkondades on plaanis jätkata üleriigilise kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tutvustamise ja teavitamise kampaaniaga, mis pööraks tähelepanu kalatoodete tarbimise olulisusele kõikides vanusegruppides ja aitaks kaasa Eesti kalatoodete väärimisele ning turustamisele.

Eestis tegutseb kaheksa kalanduspiirkonna tegevusrühma (Joonis 1). Kalapüük on alati olnud tähtsal kohal ning mitmed asundused on tekkinud just kalapüügiga tegelemise toetusel. Kalanduspiirkondade moodustamisega on rannakalanduses välja kujunenud tugev kalurite tuumik, kes saab kalapüügist märkimisväärset tulu.

Joonis 1. Kalanduspiirkonna tegevusrühmad

Seoses püügi hooajalisusega on siiski enamikul ranna- ja siseveekogude kutselistel kaluritel vajadus leida täiendavaid sissetulekuallikaid, sest hooajaline püügitegevus ei anna piisavalt tulu ega sissetulekut terveks aastaks. Ranna- ja siseveekogude kalurite vähene investeeringusuutlikkus vähendab oluliselt nende võimalusi võtta kasutusele uusi keskkonnasäästlikke ja väiksema kasvuhoonegaaside emissiooniga energiaallikaid ning seista vastu kliimamuutustest tulenevatele ohtudele.

Kalanduspoliitika sotsiaalmajanduslike eesmärkide saavutamiseks on oluline edendada püüki nii ranna- kui ka siseveekogudes nii, et püügitegevusest sõltuvad kogukonnad jõuaksid rahuldava elatusasemeni ja nende investeerimissuutlikkus kasvab. Vee-elusressursside väärimine ja otseturustamise jätkuv toetamine loob võimalused lühikeste tarneahelate tekkeks ning soodustab väikeste, kuid kvaliteetsete koguste turustamist otse tarbijale. Kalanduspiirkondade ja kestliku sinimajanduse arengu soodustamiseks on vajalik koostöö jätkumine sektorite esindajate ja teadlaste vahel ning algatusrühmade töö koordineerimine riigisiselt ja rahvusvahelisel tasandil.

4. Olulised tegevused

Prioriteet	Targa ja kestliku põllumajandustootmise ja toidutöötlemise toetamine ja toidujulgeoleku suurendamine.
Milles seisneb väljakutse?	Vähene lisandväärtus võrreldes EL keskmisega, madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks, kliimamuutuste mõju toidutootmisele ja toidutootmise mõju keskkonnale, ebakindlus põllumajandustoodete ja -tootmissisendite hindades (riskijuhtimine), järelkasv põllumajandussektoris.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none">• Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027 rakendamine ja vajadusel ajakohastamine.• Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusraha (RRF) sekkumiste edukas rakendamine ja vajadusel ajakohastamine.• Uue finantsperioodi ettevalmistus.• Põllumajanduse ja toidusektori konkurentsivõime tõstmiseks viiakse läbi uuring põllumajandussektori lisandväärtuse loomise võimekuste ja takistuste hindamiseks, töötatakse välja terviklahendused ettevõtete kriisidele ja riskidele vastupidavuse suurendamiseks ja uute ettevõtjate alustamise soodustamiseks.

Prioriteet	Kestliku toidusüsteemi KHG heite vähendamine ja süsiniku sidumise suurendamine.
Milles seisneb väljakutse?	Põllumajandussektori KHG heite vähendamine.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none">• Kliimameetmete rakendamine.• KHG uuringute ja arenduste (sh andmekogumismetoodika) läbiviimine.

Prioriteet	Põllumuldade hea seisundi tagamine.
Milles seisneb väljakutse?	Põllumuldade kvaliteedi langemine ja põllumajandusmaa kasutusvõimaluste vähenemine.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	Jätkatakse erinevate agroökoloogiliste praktikate mõju uurimist ja keskkonnahoidlike praktikate soodustamist, tõhustatakse põllumuldade seisundi seiret, mullaanalüüside tegemise võimekust, mullaandmestiku täpsustamist (sh Eesti mullastikukaardi üleriigiline ja -pinnaline uuendamine) ja teadmussiirde tegevusi.

Prioriteet	Eesti põllumajandus- ja toidusektori roheülemineku teekaardi ning Eesti ringbiomajanduse teekaardi rakendamine.
Milles seisneb väljakutse?	Ringmajanduse põhimõtete tagasihoidlik levik biomajanduse sektorites, kohaliku taastuva bioloogilist päritolu biomassi piiratud töötlemisvõimekus ning kõrvalsaaduste ja jääkide vähene väärindamine.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Bioloogilist päritolu kõrvalsaaduste, jäätmete ja (tootmis)kadude andmekogumise meetodika väljatöötamine ja andmete kättesaadavaks tegemine. • Ringbiomajandusega seotud mõistete (jäätmel, sh biolagunevad jäätmel, kõrvalsaadused) ja nendega seotud nõuete ajakohastamise algatamine.

Prioriteet	Põllumajandus- ja toidusektori ettevõtete müügi võimekuse tõstmine.
Milles seisneb väljakutse?	Eesti toidukaupade negatiivne kaubandusbilanss, välisriikidesse väärindamiseks minevate kaupade suur osatähtsus ekspordis ja tugev orienteeritus lähiturudele.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Bioloogilist päritolu kõrvalsaaduste, jäätmete ja (tootmis)kadude andmekogumise meetodika väljatöötamine ja andmete kättesaadavaks tegemine. • Ringbiomajandusega seotud mõistete (jäätmel, sh biolagunevad jäätmel, kõrvalsaadused) ja nendega seotud nõuete ajakohastamise algatamine.

Prioriteet	Kalavarude hea seisundi saavutamine.
Milles seisneb väljakutse?	Heas seisus kalavarude osakaal (2024. a 42%) jääb alla seatud sihttasemetele (2025. a 45%).
Olulisemad tegevused 2025. aastal	Liigse kalapüügikoormusega piirkondades püügivahendite arvu vähendamine ja kalavarude kaitsemeetmete ajakohastamine (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed).

Prioriteet	Targa ja kestliku kalandussektori toetamine.
-------------------	---

Milles seisneb väljakutse?	Ebakindlus tootmissisendite hinnas, kalatoodete vähene tarbimine, madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • EMKVFi rakenduskava eesmärkide saavutamiseks sekkumiste edukas rakendamine ja vajadusel nende ajakohastamine. • Kestliku kalapüügi ja veekeskonna bioloogiliste ressursside kaitsmise edendamine; kestliku vesiviljeluse arendamine; kalapüügi- ja vesiviljelustoodete turustamise, kvaliteedi ja lisandväärtuse edendamine; säästva sinise majanduse arendamine rannikualadel ja kalanduskogukondades.

Prioriteet	Kalanduse IT-süsteemide arendamine ja toimivuse tagamine.
Milles seisneb väljakutse?	Kalanduse andmevahetuse toimimine ööpäevaringselt ja süsteemide osiste arendamine kindlustamaks kasutajamugavus ja töökindlus rannakaluritele, traalpüüdjatele ja kaugpüüdjatele.
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none"> • Kutselise kalapüügi elektroonilisele andmete edastamisele registri ja rakenduste (PERK, ERS) arendamine. • Kalaluba.ee toimivuse tagamine.

5. Programmi tegevused

Meetmete kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: ⚡ Väljakutsed; 🧑 Uuringud ja analüüsid; 🏗️ Projektid; 🖥️ IT-arendused; 👥 Koolitused; ♻️ Pidevad tegevused

5.1. Programmi tegevus – põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine

Eesmärk	Põllumajandustootmisega seotud väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamisest tuleneva negatiivse keskkonnamõju vähendamine ning põllumajandusmaa elurikkuse ja maastike mitmekesisuse säilimise tagamine.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028
Püsirohumaade osakaal kogu põllumajandusmaast, %	27.67	28.75	28.75	28.75	28.75

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

- ⚡ **Põllumajanduse intensiivistumise tagajärjel** on kasvamas surve mulla ja vee heale seisukorrale. Kasvuteel on põllumajandussektori kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heide ning lämmastikukoormus veekogudele.
- ⚡ Sõnnikumajanduses on probleemiks kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heidet vähendavate praktikate vähene rakendamine.
- ⚡ Peamistes põllumajanduspiirkondades on elurikkust ja mitmekesisust suurendavaid maastikuelemente liiga vähe ning suured, üksteise kõrval asetsevad maastikuelementideta põllualad vähendavad oluliselt elurikkust ja ümbritsevate loodusala sidusust.
- ⚡ Põllumajanduskeskkonnas toimuvate muutuste tuvastamiseks ning vajalike meetmete kujundamiseks tehakse uuringuid ja hinnatakse keskkonnaseisundit, ent seirevõimekus ei ole sageli piisav teadmuspõhiste otsuste tegemiseks.
- ⚡ Eesti põllumuldade peamised probleemid on orgaanilise aine vähenemine, tihenemine, kuivendussüsteemide amortiseerumine ja sellega seotud põllumajandusmaa kasutusvõimaluste vähenemine, muldade kurnamine ja muldade hapestumine, aga ka mulla ehitistega (rajatised, hooned) katmine, mis viib põllumullad põllumajanduslikust kasutusest välja muuks kasutuseks (hinnanguliselt 1000 hektarit aastas).

 Eestis on muldade (sh orgaanilise süsiniku varu säilimist soodustavate) põllumajanduspraktikate rakendamine ja levik ebapiisav.

Tegevused:

 Eesti põllumuldade hea seisundi tagamiseks jätkatakse mullasõbralike majandamispraktikate toetamist, täiendatakse põllumuldade seisundi seiret, jätkatakse praktikate mõju kindlaks tegevate uuringute läbiviimist, tõhustatakse teadmussiirde tegevusi ja mullaanalüüside tegemise võimekust ning toetatakse põllumajandusettevõtjaid muldade ja muldi mõjutavate tegurite tundmaõppimisel.

 Koostöös Kliimaministeeriumiga valmistatakse EL mullaseire direktiivi ülevõtmiseks, sh mullaseaduse väljatöötamiseks ja mullaseire raamistiku uuendamiseks.

 Koostöös Kliimaministeeriumi ja Keskkonnaagentuuriga viiakse ellu uurimisprogramm „Maa- ja mullakasutuse juhtimissüsteem mullastiku teenuste efektiivseks ja jätkusuutlikuks kasutamiseks, elurikkuse kaitseks ja kliimamõju vähendamiseks“, sh tegeletakse mullastikukaardi uuendamise ning erinevate maakasutus- ja mullastikutüüpide orgaanilise süsiniku sidumise võime ja riigispetsiifiliste KHG eriheitetegurite kindlakstegemisega.

 Viiakse läbi riigisiseseid tegevusi, mis toetavad Euroopa Horisondi mullakokkuleppe missiooni eesmärki

 Keskkonnahoiu täiendavaks tagamiseks soodustatakse põllumajanduses keskkonnasäästlike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist, sh ka toetuste abiga. Täiendava keskkonnahoiu tegevusi toetab Euroopa Liidu ja Eesti keskkonnaga seotud õigusloome, toimiv järelevalve süsteem, arenev seire- ja hindamisvõimekus, teadmiste levik ning toetuste rakendamine. Suur roll on digiteenuste arengul, mis muuhulgas aitab pidada põlluraamatut ja koostada toitainete bilansse ning annab väetamis- ja taimekaitsealaseid soovitusi ning. **Need tegevused on seotud ka ÜPP strateegiakava 2023-2027 sekkumiste nõuetega.**

 Pea kogu põllumajandusmaa on seotud tingimuslikkuse süsteemiga, mis kehtib Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika kõigile pindala- ja loomatoetuste taotlejatele. Süsteemi eesmärk on tagada, et toetusi saaksid täies mahus need taotlejad, kes järgivad peamisi põllumajandusega seotud nõudeid. Süsteem koosnebki nõuetest ja nende kontrollisüsteemist, mis peab finantskorrektsioonide vältimiseks olema kooskõlas ELi reeglitega. Nõuete rikkumisel vähendatakse kõigi pindala- ja loomatoetuste summat. Tingimuslikkuse süsteem laienes 2023. aastast oluliselt, kui mitmed seni toetatud nõuded sellega liideti. Üheks neist on püsirohumaade säilitamise nõue, mille üle peetakse arvet riigi tasemel läbi tingimuslikkuse süsteemi ja seda mõõdetakse jooksva aasta suhtarvuga võrrelduna võrdlussuhtarvuga. Püsirohumaade osakaal on ka esmane programmi tegevuse mõõdik. See iseloomustab põllumajandusmaa kasutamisekstensiooni. Pärast põlluraamatu andmete kogunemist (eeldatavalt mõne aasta pärast) on võimalik hinnata ka põllumajanduse keskkonnasuundumusi spetsiifilisemalt.

2025. aasta 1. jaanuarist liidetakse tingimuslikkuse süsteemi ka töökeskkonnaga seotud nõuded⁴. Sotsiaalse tingimuslikkuse rakendamise eesmärgiks on tõsta taotlejate teadlikkust tööõiguse nõuetest ja kaitsta põllumajandussektoris hõivatud töötjate huve.

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artikkel 14 lõige 1

Lisaks õigusaktide ja tingimuslikkuse nõuetele rakendatakse põllumajanduses kliima-, keskkonna- ja loomade heaolu parendamiseks ÜPP Strateegiakavaüheaastaseid ökokavasid ja viieaastase kohustusega põllumajanduskeskkonnatoetusi. Põllumajanduskeskkonna toetused on kitsamalt suunatud mulla- ja veekeskonna, õhukvaliteedi, elurikkuse ja maastikulise mitmekesisuse hoidmisele ning kliimamuutuse leevendamisele. Ökokavad on enamasti laiemad keskkonnatoetused, mille nõudeid ja keskkonnapraktikaid sobivad suuremale hulgale põllumajandustootjatele.

Paralleelselt 2023. aastast rakendunud ÜPP strateegiakava 2023–2027 keskkonnategevustega jätkatakse ka eelmise perioodi pikaajaliste kohustustega. Programmiperioodil 2023–2027 on seniseid keskkonnameetmeid tõhustatud ning lisandunud on mitmeid uusi põllumajanduskeskkonna toetusi. Rakendatakse ka tõhustatud kontrollisüsteemi, kus suurem fookus on erinevatel digivõimalustel, nagu näiteks pinnaseiresüsteem ÜPP strateegiakava sisaldab lisaks ÜPP II samba maaelu arengukava toetustele ka I samba otsetoetusi, sh kliima- ja keskkonnakavasid. Olulisemat mõju avaldavad keskkonnatoetused ja -tegevused on järgmised:

Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse kasutamine avaldab mõju viljavaheldusele, mullaproovide võtmisele, sertifitseeritud seemne kasutamisele ning glüfosaadi ja muude taimekaitsevahendite kasutamise piiramisele. Eraldi lisameetmed on välja töötatud aianduskultuuride keskkonnasõbralikuks kasvatamiseks, vahekultuuride kasvatamiseks, happeliste muldade neutraliseerimiseks jms. Alates 2024. aastal on võimalik vahekultuuride kasvatamise lisategevuse elluviimise eest toetust saada. Vahekultuuride kasvatamisel on oluline roll nii mulla seisukohalt kui ka on vahekultuurid hea valik mitmekesistamiseks külvikorda.

Mulla- ja veekaitse toetus aitab kaasa erodeeritud- ja turvasmuldade säästlikule kasutamisele, muldade degradatsiooni vähenemisele ja muldades orgaanilise süsiniku talletamisele maa pikaajalise rohumaana hoidmise kaudu. Pinna- ja põhjavee kaitsele suunatud täiendavad tegevused aitavad kaasa veekeskonna seisundi parandamisele.

Liikide ja elupaikade säilimise tagamiseks ning ekstensiivse põllumajanduse soodustamiseks rakendatakse Eestis juba alates 2001. aastast pärandniidu hooldamise toetust. Pärandniitude kõrval pööratakse senisest enam tähelepanu ka muudele kõrge loodusväärtusega rohumaadele. REM tellimusel viib Pärandniitude Kaitse Ühing läbi püsirohumaade inventuure 27 000 ha-l. Inventeeritud ja väärtuslikuks püsirohumaaks hinnatud maale saame hakata maksta väärtuslike püsirohumaade säilitamise toetust. Vastav toetusmeede rakendus 2024. aastast.

Põllumajanduse veekaitsemeetmed on nii Läänemere tegevuskavas, nitraaditundliku ala tegevuskavas kui ka veemajanduskavades. Enamik vajalikest meetmetest viiakse ellu ÜPP strateegiakava sekkumiste abil. Lisaks on väljatöötamisel regionaalministri määrus taimetoitainete bilansiarvestuse õiguslikuks regulatsiooniks. Plaanis on uuendada määrust sõnniku arvestuslike näitajate kohta, kaasajastatud andmete saamiseks on sõlmitud leping EMÜga.

REM osaleb ametliku partnerina mitmes rahvusvahelises projektis. Viimastel aastatel on alanud kaks 10-aastast LIFE integreeritud projekti – veemajanduse ja -poliitika teemaline (CleanEST) ning looduskaitse, metsanduse ja agroökosüsteemide teemaline (ForEst&FarmLand/Elurikas Eesti). Mõlemad projektid tegelevad põllumajanduse ja põllumajandusmeetmete keskkonnamõju uurimisega ning aitavad välja töötada senisest

tõhusamaid põllumajanduskeskkonna sekkumisi, lisaks töötatakse välja tolmeldajate tegevuskava, testitakse meetmeid põllulindude kaitseks jmt.

 REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi Euroopa horisont partnerluses Biodiversa+ (Biomitmekeesisuse päästmine elu tagamiseks Maal) ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte bioloogilise mitmekesisuse valdkonnas.

Koolituste, infopäevade ja infomaterjalidega suurendatakse põllumajandustootjate teadlikkust ökosüsteemiteenustest, keskkonda säästvatel põllumajanduspraktikatest ja kliimarisikidest.

Keskkonnameetmete seirega uuritakse muuhulgas põllumajanduse mõju mullale, veele ja elurikkusele.

 Veeseaduse alusel on põlluraamatu pidamine igale põllumajandusega tegelevale isikule kohustuslik, kuid selle pidamise vorm ja viis on isiku enda valida. See ei võimalda riigil teha neil andmetel põhinevaid otsuseid või teadlastel ära kasutada potentsiaali pakkumaks põllumajandussektorile näiteks roheülemineku või parema majandamisega seotud lahendusi. 1. aprillil avati PRIA digitaalne e-põlluraamat põllumeestele tutvumiseks ja testimiseks. Alates 15. juulist 2024. aasta on kõigil keskkonnasõbraliku majandamise toetust taotlejail kohustus pidada e-põlluraamatut kas PRIA e-teenuse keskkonnas või mõnes muud eratarkvaras. **Alates 1. maist 2025 rakendatakse taimetoiteelementide bilansi kohustust ka keskkonnasõbraliku majandamise toetuskeemis.** Järk-järgult liigutakse selles suunas, et andmed oleksid riigile kättesaadavad ja kasutatavad nii statistikas, teadustöodes kui ka põllumajandus- ja keskkonnapoliitika kujundamisel.

2023. aastal valmis süsiniku jalajälje hindamise tööriist põllumajandusettevõtetele. 2024. aastal plaanitakse läbi viia hindamised põllumajandusettevõtetes, et tööriista testida ning kaardistada ettevõtete süsiniku jalajälge.

Kehtestada nõuded, mis tagavad põllumajandusmaa ja mullastiku kaitse

 Töötada välja asjakohane infosüsteem põllumajandusmaa ja mullastiku kaitseks.

Tõsta põllumajandusmaa omanike ja maakasutusega seotud huvigruppide teadlikkust mullastikust kui taastumatust loodusressursist, toiduga varustamiskindlusest sh toidujulgeolekust ja vajadusest rakendada põllumajandusmaa kaitseks asjakohaseid kaitsemeetmeid

Oodatav tulemus:

Tegevuse mitmed meetmed on seotud EL ÜPP strateegiakava rakendamisega, seega on peamised eesmärgid ja mõõdikud määratud just seal. Näiteks, et põllumajandusmaad majandatakse jätkuvalt keskkonnahoidlikke praktikaid rakendades, millest annab märku erinevate täiendavate keskkonnameetmete pindalaline või loomade arvu sihttaseme saavutamine. Lisaks ei lange püsirohumaa suhtarv põllumajandusmaasse alla seatud sihttasest, mis muuhulgas näitab ka mitmete strateegiakava sekkumiste mõju maakasutusele.

E-põlluraamatu kasutamise laienemine ja rakendamine tagab selle, et põllumajandusmaa ja põllumuldade kohta on olemas kvaliteetsed andmed maakasutusega seotud otsuste tegemiseks.

5.2. Programmi tegevus – ringbiomajanduse arendamine

Eesmärk	Ringbiomajanduse põhimõtete suurem kasutuselevõtt				
	Tegelik tase	Sihttase			
		2023 ⁵	2025	2026	2027
Tootmiskadu esmatootmises ⁶ (t)	90 909	väheneb ⁷	väheneb	väheneb	väheneb

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Ringmajanduse põhimõtted pole biomajanduse sektorites seni laialt levinud ning tekkivaid kõrvalsaadusi ja jääke väärindatakse vähe või tehakse seda madala majandusliku lisandväärtusega.

 Kohaliku taastuva bioloogilist päritolu tooraine vähene väärindamine ning biomassi piiratud töötlemisvõimekus, eriti lisandväärtuse kasvatamise perspektiivikamates arengusuundades (biomassi keemiline väärindamine, tööstuslik biotehnoloogia jmt). Biomassi hajutus ja sellega seotud väikesed toormekogused eeldavad aga koostööd ning sageli ka väiksema mastaabiga lahendusi, mistõttu on vajalik senisest enam panustada ringbiomajanduse lisandväärtuse kasvu toetavate uudsete algatuste ja koostöövormide (nt klastrid, ühistulised ärimudelid,

⁵ 2020. Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti toidutarneahelas. SEI Tallinn, Eesti Maaülikool. <https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-12/Toiduj%C3%A4%C3%A4tmete%20ja%20toidukao%20teke%20Eesti%20toidutarneahelas%20%282021%29.pdf>

⁶ *Esmatootmine* – esmatoodete tootmine, pidamine või kasvatamine, kaasa arvatud saagikoristus, lüpsmine ja põllumajandusloomade kasvatamine enne tapmist. Esmatootmine hõlmab ka jahipidamist ja kalapüüki ning loodussaaduste kogumist. Esmatootmise alla ei käi esmasaaduste töötlemine, isegi kui seda teeb esmatootja, nt looma edasine töötlemine pärast tapmist, mis läheb juba toidutööstuse alla. *Tootmiskadu* – toiduks toodetud, kuid erinevatel põhjustel kõrvalvoogu suunatud kõrvalsaadused (nt looma- või linnusöödaks, kanalisatsiooni või lägahoidlasse suunatud, ilmastikust tulenevad, tööjõuprobleemide, taimekahjustajate, haiguste vms tõttu põllule jäänud (koristamata) saak, kalapüügil vette tagasi lastud kala ning loomsete kõrvalsaadustena käideldud saadused, mida ei määratleta jäätmetena tulenevalt toidujäätmete mõistest.

⁷ Pärast meetoodika täpsustumist (2025 v 2026) mõõdik kohandatakse

tööstussümbioos, rahvusvaheline koostöö jms) teket, mis ühtlasi toetavad ka ettevõtete ekspordivõimet ning välisinvesteeringuid ringbiomajandusse.

 Lisandväärtuse kasvatamine ja ringbiomajanduslike ärimudelite kasutuselevõtt põhineb teadus-arendus- ja innovatsioonitegevusel. Uute tehnoloogiate laiemaks kasutuselevõtuks ei ole aga piisavalt investeeritud katse- ja piloteerimise ning tehnoloogia skaleerimise võimaluste loomisse.

 Bioloogilist päritolu jäägid, jäätmed ja kõrvalsaadused, eriti põllumajandusest pärinev sõnnik, leiavad suhteliselt tagasihoidlikku kasutust biogaasi ja -metaanitootmisel, mis pakub lahendust nii lokaalse energia tootmisel kui aitab vähendada põllumajandusega seotud kasvuhoonegaaside ja õhusaasteainete heidet. Tekkiv kääritusjääk ehk digestaat on ringmajanduslikult väärtuslik materjal, mida oleks võimalik kasutada sünteetiliste mineraalväetiste asendajana.

 Ringbiomajanduse valdkonna statistikas on andmelüngad, puudub tervikpilt tekkivatest bioloogilist päritolu kõrvalsaadustest ning nende tekkekohtadest ja kogustest. Süsteemne ülevaade kõrvalsaadustest ning muust kasutamata või vähekasutatud bioressursist võimaldaks neid võrreldes praegusega oluliselt paremini vääridada, planeerida muu hulgas teadus- ja arendustegevust, logistilisi- ja töötlemislahendusi ning toetusmeetmeid.

Tegevused:

 Toetame investeeringuid bioressursside töötlemisvõimekuse suurendamiseks ning bioloogilist päritolu jääkide, jäätmete ja kõrvalsaaduste vääridamiseks.

 Rakendame ringbiomajanduse teekaarti, mille peamised tegevussuunad on seotud lisandväärtuse kasvatamise, kestliku ressursikasutuse ja elurikkuse hoidmise, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni, ettevõtluskeskkonna ning hariduse, oskuste ja teadlikkusega.

 Anname põllumajandus-, metsandus-, kalandus-, vesiviljelus- ja toiduainetööstuse ettevõtetele ning teadus- ja arendusasutustele Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF) vahenditest toetust, et investeerida tootmistehnoloogia uuendamisse, tootarendusse ja bioressursside vääridamisse.

 Toetame ettevõtete ja TA-asutuste rahvusvahelistes partnerlustes, võrgustikes ja konsortsiumites osalemist ringbiomajanduse teemaliste ELi teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamisvõimaluste (Euroopa Horisont, Interreg jt) kasutamiseks.

 Ringbiomajanduse kui uue majandusmudeli käsitlese ja põhimõtete leviku ning kommunikatsiooni korraldamine.

 Uuringu „Bioloogilist päritolu kõrvalsaaduste ja tootmiskadude andmekogumise meetodika väljatöötamine“ tulemuste põhjal ringbiomajandusega seotud mõistete (jätmed, sh biolagunevad jätmed, kõrvalsaadused) ja nendega seotud nõuete ajakohastamine õigusaktides ning biomassi ja kõrvalsaaduste andmete kättesaadavuse parandamine.

Oodatav(ad) tulemus(ed): Suureneb ringmajanduse põhimõtete kasutuselevõtt ja kohaliku taastuva bioloogilist päritolu ressursside, sh kõrvalsaaduste ja jääkide töötlemisvõimekus ning väärindamine, millega väheneb tootmiskadu esmatootmises.

5.3. Programmi tegevus – põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine

Eesmärk	Tagada põllumajandusettevõtjatele sissetulekute stabiilsus, tõhustada riskijuhtimist ja tõsta Eesti põllumajandusettevõtete ja toidutööstuste konkurentsivõimet nii sise- kui välisturul.					
	Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
		2023	2025	2026	2027	2028
Põllumajandussektori netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta, kolme aasta liikuv keskmine, FADN	37 131 (2022)	28 991	29 716	30 205	30 452	
Toiduainetööstuste netolisandväärtus töötaja kohta	34 041	37 300	38 200	38 900	38 900	
Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi väärtuse kasv võrdluses algtasemega (2018)⁸, %	72	16	19	21	24	

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

⁸ 2018. a algtase 867 500 000 eurot.

Väljakutsed:

 Põllumajandustootjate väljakutseks on Euroopa Liidu keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmisesse panustamine, mis aitab leevendada kliimamuutusi ja nendega kohaneda, säästes energiat, edendades loodusvarade nagu vesi, muld ja õhk tõhusat majandamist. **Oluline on, et ressursitõhusus, mis aitab kaasa keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmisele, parandab samal ajal põllumajandustootjate majanduslikku tulemuslikkust ja tagab ettevõtete majandusliku kestlikkuse ja lisandväärtuse säilimise.** Alates 2015. aastast on põllumajandussektori ettevõtjatulu ilma sissetulekutoetusteta negatiivne, 2023. a ka koos sissetulekutoetustega on ettevõtjatulu negatiivne (-134 mln eurot), mis tekitab suurt ebakindlust tuleviku osas, lükkab edasi vajalike investeeringute tegemist ja viib osade ettevõtete tegevuse lõpetamiseni.

 Kuigi põllumajanduse majandusharu toodangu väärtus on Euroopa Liiduga liitumisest alates kahekordistunud, **jääb toodangu väärtus hektari kohta oluliselt madalamaks ELi keskmisest**, kuna peamiselt toodetakse väiksema lisandväärtusega toodangut. Ka lisandväärtus faktorhinnas hõivatu kohta, **mis on oluliselt suurenenud, jääb alla ELi keskmise taseme**

 Eesti põllumajandussektori struktuur on duaalne ehk põllumajandusmaa on koondunud suurematesse ettevõtetesse, samas tegutseb nende kõrval ka palju väikseid põllumajandusettevõtteid. Tootlikkuse kasvu on soodustanud eelkõige põllumajandusettevõtete suurenemine ja suured, tehnoloogiliselt tõhusad, ressursimahukad ja uuenduslikud põllumajandusettevõtted. **Samas jäävad brutoinvesteeringud kasutuses oleva maa hektari kohta alla ELi keskmist taset.**

 Tugev konkurents nii sise- kui ka välisturul sunnib tööstuseid tootma efektiivsemalt ning klientide järjest kasvavad vajadused ja kvaliteedinõuded nõuavad ettevõtetelt uute tehnoloogiate kasutuselevõttu, paindlikkust, tootlikkust ning innovaatilisust. Vaatamata tööviljakuse kasvule **pole seni Eestis toiduainetööstuste investeeringute tase olnud piisav tootlikkuse kasvuks EL riikide keskmisele tasemele**, kuid aasta-aastalt vahe väheneb.

 Eesti toidukaupade väliskaubanduse struktuuri põhjal ei ole Eesti toiduainetööstused maailmaturul kohanenud nii kiiresti kui põllumajandussektor. **Toidutööstuse probleemiks on mastaabiefekti võimaldavate ettevõtete puudumine, millest tulenevad väiksed tootmismahud ning madal konkurentsivõime.** Samuti kaasneb sellega madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks.

 Riskijuhtimise tähtsus põllumajandussektoris on suurenenud koos põllumajandustootmise suurema turule orienteeritusega. Ebakindlus põllumajandustoodete ja -tootmissisendite hindades ja sissetulekutes avaldab mõju põllumajandustootjate tootmisotsustele ja tootlikkust suurendavate investeeringute tegemisele. Põllumajandus- ja toidutootmise konkurentsivõimeliseks arenguks on vajalik sissetulekute stabiilsus, mida mõjutab oluliselt põllumajandussektori avatus riskidele, mis võivad olla nii ettevõttesised kui ka -välised ning tekitada suuri nõudluse ja pakkumise tasakaalu muutumisi, hindade ja põllumajandusturgude volatiilsust. Järjest suuremat mõju avaldavad kliimamuutused koos sellest tingitud ebasoodsate ilmastikutingimuste ning taime- ja loomahaiguste levikuga, mis põhjustavad ka tootmispotentsiaali hävimist.

Tegevused:

 Põllumajandustootjate konkurentsivõime tõstmiseks, sissetulekute stabiilsuse tagamiseks on vajalik rakendada erinevaid EL eelarvest makstavaid toetusmeetmeid (sh põhisissetulekutoetus, tootmiskohustusega seotud toetused, kindlustustoetust), mis vähendavad tootjate sissetulekute kõikumist turu- ja tootmisriskide puhul.

 Põllumajandustootjate konkurentsivõime tõstmiseks on oluline jätkata ka erimärgistatud diislikütuse aktsiisisoodustusega.

 Mesindussektori arengu toetamiseks rakendatakse mesilasperede toetust ja mesindussektori sekkumisi eesmärgiga parendada mesinike teadmisi ja oskusi, soodustada investeringuid, monitoorida paremini haigusi ning kahjureid, tõhustada koostööd teadusasutustega ja tõsta tarbijate teadlikkust.

 Investeeringusekkumiste kaudu tõhustatakse põllumajandustootmise moderniseerimist ja uute tehnoloogiate kasutusele võtmist (väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus), soodustatakse põllumajandustootmises ressursitõhusust, vähendatakse põllumajandustootmisest tulenevat keskkonnamõju, jäätmete ja heitmete teket ning suurendatakse loomade heaolu ja bioohutust (Põllumajandustootjate materiaalsed ja immateriaalsed investeeringud).

 Toiduainetööstustele suunatud investeeringusekkumised aitavad tõsta toiduainetööstuse ettevõtete majanduslikku võimekust ja konkurentsivõimet ning toetavad keskkonna- ja kliimapoliitika eesmärkide saavutamist.

 Põllumajandustootjal on võimalik taotleda riiklikku põllumajandustootja asendamise toetust.

 Riskijuhtimisele on vajalik pöörata suuremat tähelepanu põllumajandusettevõtete igapäevases juhtimises, seejuures on oluline põllumajandustootjate nõustamine ja koolitus läbi AKISE.

 Eesti põllu- ja maamajandusliku teadmussiirde ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) tõhus rakendamine, mille peaesmärk on põllu- ja maamajandussektori lisandväärtuse tõstmine ning innovatsioonivõimekuse suurendamine.

 EL ÜPP Eesti strateegiakava, riiklike sekkumiste jm muude meetmete rakendamine võttes arvesse roheülemineku teekaardi tegevusi neljas põllumajandus- ja toidusektori valdkonnas – piima-, liha-, teravilja- ja aiandussektoris.

 Kuna põllumajandussektori lisandväärtus ilma toetusteta on olnud alates 2015. aastast negatiivne, siis on vajalik teha põhjalikum uuring lisandväärtuse vähenemise põhjustest ja selle suurendamise võtmekriteeriumitest.

 REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi Euroopa horisont partnerluses Agroökoloogia (Põllumajanduse kiirendatud üleminek: agroökoloogia eluslaborid ja teadustaristud) ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tippasemel teadusprojekte agroökoloogia põhimõtete rakendamise valdkonnas ja alates 2024. aasta teisest

poolest partnerluses FutureFoodS (Ohutud ja kestlikud toidusüsteemid), rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte söömisharjumuste, toidu töötlemise ja tarnimise ümberkujundamise jm teemadel.

Oodatav tulemus: Tegevuste tulemusena suureneb põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate teadlikkus kestlikust tootmisest, suureneb ettevõtete konkurentsivõime ja läbi selle ka toidusektori eksport ja toidu varustuskindlus.

5.4. Programmi tegevus – noorte põllumajandusettevõtjate tegevuse arendamine

Eesmärk	Tõsta noorte põllumajandustootjate osakaalu põllumajandussektoris.				
	Möödik	Tegelik tase	Sihttase		
		2023	2025	2026	2027
Noorte (kuni 40-aastaste) juhtide osatähtsus põllumajanduslikes majapidamistes, %	21	21	21	21	21

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Arvestades väljakujunenud põllumajandussektori struktuuri, on uute ettevõtjate sisenemine sektorisse raskendatud nii põllumajandusmaa piiratuse kui ka tootmise alustamiseks vajaliku suhteliselt suure kapitalinõudluse tõttu.

Tegevused:

 Noorte põllumajandustootjate osakaalu suurendamiseks ja põlvkondade vahetuse toetamiseks rakendatakse põllumajandusliku tegevusega **alustava noore ettevõtja toetust** ning **täiendavat sissetulekutoetust noortele põllumajandustootjatele**. Mõlema sekkumise eesmärk on hõlbustada põllumajandustootjatel tegevusega alustamist, aidata kaasa põlvkondade vahetusele põllumajanduses ning suurendada kaasaegsete teadmistega ja kogemustega põllumajandustootjate arvu põllumajandussektoris. Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus saavad taotleda noored ettevõtjad (kuni 40 aastased isikud), kes esmakordselt alustavad põllumajandusliku tegevusega äriplaanis kirjeldatud tegevuste elluviimiseks. Täiendava sissetulekutoetuse noortele põllumajandustootjatele raames toetatakse noorte põllumajandustootjate sissetulekuid, andes seeläbi täiendavaid vahendeid põllumajandusliku tegevusega tegelemiseks.

 Täiendavalt pakutakse noortele esmakordselt põllumajandustootmisega alustavatele ettevõtjatele inkubatsiooniprogrammis osalemise võimalust, mille eesmärk on toetada

põllumajandusliku tegevusega alustava noore põllumajandustootja baastadmiste ja oskuste suurendamist. Programm rakendus 2024. aastast.

Oodatav tulemus : Plaanitavate tegevuste tulemusena suureneb alla 40-aastaste juhtide osatähtsus põllumajanduslikes majapidamistes ning tagatud on põllumajandus- ja toidutootjate järelkasv. Koos noorte ettevõtjatega suureneb ka sektori innovatsiooni tase.

5.5. Programmi tegevus – turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine

Eesmärk	Rakendada meetmed põllumajanduse turgude ja tarneahela tasakaalustamiseks ning läbipaistvuse suurendamiseks				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028
Turud on stabiilsed – rakendatud erakorraliste ja turule sekkumiste meetmete arv	2	0	0	0	0

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Ebakindlused nii põllumajanduse tootmissisendite kui ka põllumajandustoodete turgudel tulenevalt erinevatest teguritest, sh välisnõudluse nõrgenemisest, ebasoodsatest ilmastikutingimustest, geopoliitilistest sündmustest, Venemaa agressiooni jätkumisest Ukrainas, mõjutavad kaubandust ja survestada hindasid.

 Kuigi EL annab ulatuslikku teavet põllumajandustoodete tootja- ja tarbijahindade kohta, on vähem kättesaadav teave, mis käsitleb hindu toiduainete tarneahela vaheetappides. Teabe esitamine hindade kohta vaheetappides suurendab turu tõhusust, aidates teha paremaid äriotsuseid ja suurendada usaldust sidusrühmade vahel tarneahela igas etapis. Juurdepääs turu arengut käsitlevale teabele on oluline ka selleks, et võimaldada toiduainetootjatel turul tõhusalt konkureerida.

 Toidutarneahela lülidel on erinev turujõud, esineb ebaausaid kauplemistavasid ja turutõrgete mõju jaotub ahela lülide vahel ebaühtlaselt. Jaekaubandus on kontsentreerunud ning omab võrreldes põllumajandustootjate ja töötlejatega oluliselt tugevamat turupositsiooni, riskid kantakse üle nõrgema positsiooniga lülile.

 Ebaausate kaubandustavade tõkestamine toidutarneahela osapoolte vahel. Toidutarneahel on ülekaalukalt olulisim kanal, mille kaudu jõuavad toidukaubad tootjalt tarbijani. Ettevõtjate arv

ja suurus on toidutarneahela eri etappides erinev, kuid kõik tarneahela ettevõtjad on ühtemoodi olulised, et tarbijani jõuaks mitmekesine ja kvaliteetne toit. Seega on väga oluline, et kaubanduspartnerid ei kasutaks võtteid ega suruks peale lepingulisi suhteid, mis kalduvad oluliselt kõrvale heast äritavast, on vastuolus hea usu ja ausa kauplemise põhimõtetega. 2021. aasta

1. novembril jõustus põllumajandustoote ja toidu tarneahelas ebaausa kaubandustava tõkestamise seadus (PTEKS), mille eesmärk on korrastada ettevõtjate vahelisi kaubandussuhteid toidu teekonnal tootja juurest poeletile. Seaduses on sätestatud ebaausate kaubandustavadena tehingud ja teod, mis on seotud maksetähtaegade, tarnete ja müügingimustega ning mis on põllumajandustoodete ja toidu tarneahelas ostja ja müüa vahel keelatud.

 Raadamisvabade kaupade tarneahelat toetava riikliku süsteemi väljatöötamise panustamine koostöös Kliimaministeeriumiga ja selle ressursitõhus rakendamine nii riigi kui tarneahelas osalejate vaates.

 Koolikava meetme rahastamine selle tõhusaks rakendamiseks on olnud ebapiisav, samas panustab see meede laste toitumisharjumuse kujundamise ja selle kaudu pakutakse piima, piimatooteid ning puu- ja köögivilju ning rakendatakse kaasnevaid haridusmeetmeid.

Tegevused:

  Ebaausate kaubandustavade kasutamist ning nende tõkestamiseks kehtestatud põllumajandustoote ja toidu tarneahelas ebaausa kaubandustava tõkestamise seaduse (PTEKS) rakendamise mõju ja tulemuslikkust analüüsime 2025. aasta 31. detsembriks.

 Turukorraldusmeetmete rakendamine ja vajadusel muutmine. Turukorraldusmeetmed aitavad stabiliseerida põllumajandusturgu, vältida turukriiside eskaleerumist, suurendada nõudlust ja aidata ELi põllumajandussektoritel turumuutustega paremini kohaneda.

 Teatud põllumajandustoodete kokkuostuhindade langemise korral tasemele, mis ei ole jätkusuutlik, kasutatakse sekkumiskokkuostu ja eraladustamist. Nende meetmete kasutamine vähendab ajutiselt ülepakkumise mõju ja stabiliseerib seeläbi turgu. Erakorralised meetmed kasutatakse juhul, kui on tekkinud kriis või kriisioht ning on vaja konkreetselt tegutseda, et hoida ära hindade järsku langust ja/või leevendada selle tagajärgi. Need meetmed võimaldavad tegutseda järgmistel juhtudel: ajal, mil turgudel valitseb suur tasakaalustamatus; inimeste, loomade või taimede tervisele tekkinud ohust põhjustatud tarbijate usalduse kaotuse puhul; konkreetse probleemi puhul.

 Põllumajandustoodete kvaliteedi parandamiseks, tarbijate kaitsmiseks ning standardite ühtsuse tagamiseks on kehtestatud puu- ja köögivilja, oliiviõli, linnuliha ja kanamuna sektoris turustusstandardid. Veise-, sea- ja lambarümpade kvaliteediklassidesse määramine loob aluse hindade EL üleseks võrdlemiseks. Lisaks turustusstandarditele rakendatakse piima- ja piimatoodete ning veise- ja vasikaliha sektorites erimõisteid ja müüginimetusi.

 Euroopa Liidu päritoluga kaupade eelistamise tagamiseks ning imporditariifide rakendamiseks kasutatakse impordilitsentside ja ekspordilitsentside, sertifikaatide ja tagatiste süsteemi. Tariifikvoodid võimaldavad importida eelnevalt kindlaksmääratud tootekoguse

madalamate imporditollimaksu määradega kui tavaliselt selle toote puhul kohaldatav tollimaksumäär.

Kõigile toiduainete tarneahelas osalejatele on oluline info turul toimuva kohta, mistõttu on oluline tagada turu läbipaistvus. Eestis kogub turuinfot ja edastab seda Euroopa Komisjonile METK. See annab turul osalejatele võimaluse teha teadlikke äriotsuseid, tagades seeläbi põllumajandusturgude nõuetekohase toimimise. Teiseks eesmärgiks on jälgida põllumajandusturgude arengut ja teha õigeaegselt kindlaks võimalikud turuhäired, võimaldades komisjonil võtta vajaduse korral viivitamata asjakohaseid ELi turumeetmeid.

Koolikava toetuse osas analüüsida kohaliku toidu eelistamise võimalusi ning välja töötada kaasnevate haridusmeetmete toetuse muudatused.

Eesti toiduainete tarneahela vaheetappides hinnakujunemise jälgimiseks ja turu läbipaistvuse suurendamiseks on oluline jätkata uuringuga Eesti põllumajandussaaduste turgu enam iseloomustavate toidukaupade hinna kujunemise ja tootja ning töötleva positsiooni kohta tarneahelas.

Valmistume ELAN (*Electronic System for DG AGRI Non-Customs Formalities*) moodulite kasutuselevõtmiseks valitsemisalas, millega kaasneb lähiaastatel tõenäoline vajadus IT arendusteks. ELAN moodulid on osa Euroopa komisjoni loodavast IT süsteemist, mis saab katma põllumajandustoodete impordi- ja ekspordilitsentse ning rahvusvahelises kaubanduses kasutatavaid vastavusdokumente (nt turustamisstandarditele vastavussertifikaat). Muudatused tagavad automaatse infovahetuse ning seeläbi vähendavad halduskoormust nii ettevõtetele kui ka pädevatele asutustele.

Oodatav tulemus: Turukorraldusmeetmete rakendamisega, mis loovad eelduse turu tasakaalustamiseks, ja ebaausate kaubandustavade kasutamise vähenemisega suureneb tarneahela tasakaal, mis tagab tarneahela osalistele õiglase sissetuleku ja tarbijale kvaliteetse ja mitmekesise toidu.

5.6. Programmi tegevus – ühistegevuse ja koostöö arendamine

Eesmärk	Suurendada põllumajandusettevõtjate sissetulekut läbi koostöö arendamise toidusektoris ning nende positsiooni tugevdamise väärtusahelas.				
	Tegelik tase	Sihttase			
Mõõdik	2023	2025	2026	2027	2028
Kvaliteedikavadega liitunud tootjate arv	79	84	95	100	105
Põllumajanduslike majapidamiste kuulumine põllumajandusühistusesse, %	15	16	17	18	20

Tunnustatud tootjaorganisatsioonide arv	6	8	9	10	11
Tunnustatud tootjaorganisatsioonide turustatud toodangu väärtus kogu põllumajandustoodangu väärtusest, %	10	13	16	19	23

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Eesti toidusektor tegutseb Euroopa Liidu siseturu osana, seega mõjutavad põllumajandussaaduste hindu otseselt ELi siseturu hinnad ning ELi väliskaubanduspoliitika. Samas on turutõrgete korral Eestis kokkuostuhindade langus järsem kui ELis keskmiselt ehk raskused võimenduvad kiiremini. Selle põhjuseks on toidutarneahela tasakaalustamatus ja vähene koostöö ahela lülide vahel, mis vähendab põllumajandustootjate sissetulekuid.

 Kaubavooge vaadates iseloomustab Eesti toidusektorit suhteliselt vähene sidusus. See tähendab, et ka suurematele sektoritele (teravili, liha ja piim) on iseloomulik tooraine eksport, ehkki samas kasutab valdkonna töötlev tööstus sisseveetavat toorainet.

 Tarneahelad on pikad (otseturundust ning avaliku sektoriga seotud toitlustuses toimiva tarneahela sidususust on vähe (koolid ja koolieelsed lasteasutused, vanglad, kaitseväge jne)).

 Kui Euroopa Liidus on põllumajandusühistute keskmine turuosakaala 40%, siis Eestis on ühistegevus eri sektorites väga erineval arengutasemel. Eestis on kõige tugevam koostöö piimasektoris. Üle poole toodetud piimast ostavad kokku piimatootjate ühistud ning ühistutele kuuluvad piimatööstused. Arvuliselt tegutseb enim ühistuid teraviljasektoris, kuid ühistud on killustunud ning turujõud pigem madal (erandina paar suuremat ühistut). Ülejäänud sektorites on ühistegevus nõrk: tegutsevad vaid üksikud ühistud, esineb usaldamatust koostööpartnerite vahel ning puudub valmisolek investeerida ühistu arendamisse.

 Takistuseks on põllumajandustootjate vähene usaldus ühistegevuse vastu, ühistegevuskompetentsi puudumine, ühistute võimetus kaasata kapitali ning puudujäägid ühistute juhtimisstruktuuris.

Tegevused:

 Põllumajandustootjate positsiooni tugevdamiseks toidutarneahelas arendatakse ühistegevust ja koostööd järgmiste sekkumise abil:

- tootjaorganisatsioonide tunnustamine ja tunnustatud tootjaorganisatsiooni ja tunnustatud tootjaorganisatsioonide liidu arendamise toetus
- ühistulised investeeringud materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse (sh suurprojektide elluviimine)

- lühikeste tarneahelate või kohalike turgude kaudu põllumajandustoodete ja toidu turustamisvõimaluste arendamise toetus
- Kvaliteedikava arendamise toetus

Oodatav tulemus: Tegevuste tulemusena suureneb põllumajandustootjate arv, kes on koondunud ühistutesse ja ka ühistute kaudu turustatud toodangu väärtus. Läbi kvaliteedikavade arendamise, suureneb kvaliteedikava liitunud tootjate arv ja suureneb kvaliteedikava raames toodetud toodangu kogus. Need tegevused aitavad kaasa tootjate positsiooni parandamisele tarneahelas ja ettevõtjate sissetulekute suurenemisele.

5.7. Programmi tegevus – Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse tugevdamine

Eesmärk	Tugevdada Eesti toidu positiivset kuvandit ja rakendada müügiesitustegevusi, mis suurendavad Eesti põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate konkurentsivõimet nii sise- kui välisurul.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2022	2025	2026	2027	2028
Osatähtsus Eesti tarbijatest, kes eelistavad osta kodumaist toidukaupa, %*	61	75	75	75	75

* Uuring viiakse läbi üle aasta, järgmine uuring kavas 2024. aasta lõpus

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Kohaliku toidu eelistamine on viimase kümnendi madalaimas seisus. Tarbijateni on vaja viia info kestlikust toidutootmisest ja sellega seotud väljakutsetest. Nii põllumajanduse, toidutööstuse kui ka HoReCa sektori hea käekäigu ja kindlustunde tagamiseks on oluline, et tarbija hindaks vastutustundlikult toodetud toitu ning ettevõtjate panust, mistõttu tuleb tegeleda teadlikult ja eesmärgistatult toidusektori kuvandiloome ja teavitustegevustega.

 Nii kohalikkude kui eksporditurge silmas pidades tuleb pöörata tähelepanu **toidukultuuri edendamisele ja toidupärandi säilitamisele**. Toidukultuur hõlmab riigile või piirkonnale iseloomulikke toite ja jooke, nende valmistamist ja pakkumist ning kohaliku tooraine väärindamist. Toidukultuuri kujundajad on lisaks toidutootjatele ka toidupakkujad koos teenindussektoriga, mis on toidupakkumise lahutamatu komponent

 Välisurudel on väljakutseks leida turustusvõimalusi kõrgema lisandväärtusega toodetele, mis aitaksid maandada tooraine ekspordil hindade volatiilsusest tulenevaid riske ja ebakindlust ning tugevdada Eesti ettevõtete positsiooni välisurudel. Eesti toidukaupade

väliskaubandust iseloomustab negatiivne kaubandusbilanss, välisriikidesse väärindamiseks minevate kaupade suur osatähtsus ekspordis ja tugev orienteeritus lähiturgudele. Kaubandusdefitsiit on suurim valmistoodete puhul.

 Kaubamärgiga tarbijatoodete ekspordi eripära on see, et erinevalt toorainest ja vahetoodetest, on valmistoodete turundusse vaja üldjuhul rohkem investeerida. Lõpptarbijatele mõeldud kaubad nõuavad keerukamaid turule sisenemise strateegiaid. Tugeva konkurentsi tingimustes ja geograafiliselt ning kultuuriliselt kaugetel sihtturgudel valmistoodetega läbilöömise eelduseks on toidusektori eksporditööride tugev müügivõimekus. Eesti ettevõtete tagasihoidlik müügi- ja turunduskompetents on uutele turgudele sisenemist pärssiva tegurina välja toodud ka erinevates analüüsid.

Tegevused:

 Visioonidokument „Eesti toit 2022-2025“ kujundab Eesti toidu tutvustamise ja müügiarendustegevuste suunad nii siseturul kui välisriikides, keskendudes tarbijate toidualase, sh toiduohutuse, keskkonnasäästlikkuse ning kestliku toidutootmise alase teadlikkuse suurendamisele, kohaliku toidutootmise väärtustamisele, toidutootjate konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse tagamisele ning toidukultuuri populariseerimisele laiemalt. **Dokumendi alusel viiakse läbi erinevaid teavitustegevusi, mille eesmärk on selgitada tarbijatele kestliku toidusüsteemi kontseptsiooni ning toetada sektori ettevõtete müügiarendustegevusi välis-turgudel, samuti tõsta tarbijate teadlikkust tarbimisotsuste tegemisel ning kujundada kohaliku toidu mainet läbi erinevate ürituste.** Kohaliku toidukultuuri väärtustamisse panustavad mitmed projektid nagu avatud talude päev, avatud kalasadamate päev, Eesti toidupiirkonna valimine ja Eesti toidu kuu korraldamine.

 Ettevõtete müügi- ja turunduskompetentside tõstmiseks jätkatakse läbi AKISE 2023. aastal lõppenud toidusektori müügivõime arendamise tegevusvaldkonna teadmussiirde pikaajalist programmi. Programmi eesmärgiks on põllumajandustootjate ja töötajate turundus- ja ekspordialaste kompetentside tõstmine ning koostöövõimaluste arendamine erinevate infopäevade, konverentside, täiendkoolituste, õppereiside ja ettevõtete juhendamiste abil.

 Ettevõtete müügi- ja turundustegevuste toetamiseks on kavandatud turuarendustoetus, mis võimaldab toetust taotleda ettevõtete ühisstendide korraldamiseks rahvusvahelistel messidel, välismesside külastamiseks ning turundusürituste korraldamiseks.

 Ka koduturul tuleb põllumajandustootjatel konkurentsivõime tõstmiseks keskenduda senisest enam toodete kvaliteedile ja selle esile toomisele. Kvaliteedikavades osalemine võimaldab toidutootjatel saada toodangu eest kõrgemat hinda ja seetõttu on kvaliteedikavade arendamisel oluline roll tootjate positsiooni parandamisel tarneahelas. Alates 2016. aastast saab Eesti maaelu arengukavast taotleda toidukvaliteedikava raames **toodetud tootest teavitamise ja toote müügi edendamise toetust**, millega jätkatakse ka uuel ÜPP rahastusperioodil. Toetuse abil on võimalik tõsta tarbijate teadlikkust nii koduturul kui välis-turgudel.

 Visioonidokument „Eesti toit 2022—2025“ seab koduturul fookusesse tarbija, et

Tarbijate seas on oluliseks sihtgrupiks lapsed ja noored, kellest kujuneb uus põlvkond teadlikke tarbijaid. Planeeritud on mitmed haridusliku sisuga tegevused, mida haridusasutustes läbi viiakse.

 Tõhusa koostöö ja infovahetuse eesmärgil on ellu kutsunud **Eesti toidu sise- ja välistegevuste ümarlaud**.

Oodatav tulemus: Põllumajanduse ja toidusektori müügivõimekusse panustavate tegevuste abil suureneb Eesti põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate konkurentsivõime nii sise- kui välisurul, st kvaliteedikavade raames toodetud toodete ja lõpptarbijale suunatud toodete müük suureneb, mida näitab ka kohalikku toitu eelistavate tarbijate hulga kasv.

5.8. Programmi tegevus – kutselise kalapüügi korraldamine

Eesmärk	Elujõuline ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügisektori tagamine.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028
Kutselise kalapüügi kogupüügi ja koguväärtuse suhe	1,06	1,15	1,2	1,25	1,3
Rannapüügi kalapüügiloa omanike aastasaagi mediaan	0,45	0,6	0,8	1	1,2
Lühiajaline majanduslik tõhusus rannapüügis (kuni 10m laevade puhul)	0,59*	1	1,2	1,4	2

* 2023. aasta andmed avaldatakse novembris kalanduse riikliku andmekogumisprogrammi raames.

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Kalavarud vähenevad ning majandusliku elujõulisuse saavutamiseks tuleb väiksema püügikoguse eest saada rohkem tulu. See tähendab ühelt poolt, et jätkuv nõudlus peab

suurendama kala esmakokkuostu hindasid ning teisalt peab saaki väärindama, et tõsta püütud saagi tulusust.

 Mere rannaalade kalanduses on püügiga tegelevate isikute arv väga suur. Sektoris tegutseb 1200 kalapüügiloa omanikku ja 1900 loale kantud kalurit. Kuna kalavarud vähenevad ja seega vähenevad ka püüda lubatud püügikogused, on püügist saadav keskmine tulu ühe isiku kohta madal: keskmiselt püüab rannakalur aastas 11,7 t kala ning teenib keskmiselt 7400 eurot aastas. Rannapüügisektori lühiajaline majanduslik tõhusus ehk tasakaal selle vahel, kui suured on kaluri igapäevased majandustegevusega seotud kulud ja püügitegevusest saadav tulu, näitab tegelikkuses sektori suutmatust jätkata igapäevast kalapüüki kulutõhusalt. Samuti on sektori koosseisus palju neid kalureid, kellele kutseline kalapüük ei ole peamine majandustegevus, millega teenida elatist ja anda sisend piirkonna eluvõimelisuse tugevdamisele. **Seega on rannapüügil jätkuvalt suurim väljakutse see, kuidas leida tasakaal kutselise kalapüügiga tegelejate ja kasutada oleva kalavaru vahel sektori konkurentsivõime saavutamiseks.**

 Kalapüük nagu iga teine majandusharu peab olema arenemisvõimeline ja sektori majandamiseks peab kasutusele võtma tarku tehnoloogilisi jm lahendusi nii püügitegevuse vahendites (püügivahendid ja nende selektiivsus, hea varustusega ökonoomsed ja keskkonnasõbraliku kütusega laevad, lossimiskohtade multifunktsionaalne infrastruktuur) kui ka püügitegevuse aruandluses. Täpsed ja operatiivsed andmed võimaldavad täpsemat kvoodijälgimist ning annavad ka püüdjale endale adekvaatse tagasiside oma püügitegevusest ja selle majandamisest. Kui 1. juulist 2024. aastal esitavad kõik ranna- ja siseveekogude kalurid oma püügiandmed elektrooniliselt, siis sisuliselt on välja arendamata vajalikud e-teenused kutselistele kaluritele, mis loob ettevõtjatele võimaluse ise oma ettevõtlusega seotud kutselise kalapüügi tingimusi hallata (elektrooniline kalapüügilubade menetlemine, kalurite vahetamine püügilubadel, püügistatistika moodul, müügifoorum jne).

Tegevused:

 Kutseline kalapüük on majandussektor, mille elujõulisus ja kestlikkus sõltub suuresti vähenevate kalavarude tingimustes selle varu ratsionaalsest kasutusest. See tähendab, et kui ressursi napib, peab ka kasutajate arv olema sellega tasakaalus. Riigisisest tuleb analüüsida sektori majanduslikku olukorda ja leida võimalused sektoris toimijate arvu optimeerimiseks eesmärgiga suurendada kutselise kalapüügisektori tulusust. Selleks tuleb teostada täna kehtivate püügikorralduslike abinõude analüüsi ja leida uusi võimalusi sektori majandusliku elujõu suurendamiseks, sh noote sisenemiseks sektorisse piiratud püügiõiguse jaotamise mudeli ja laevastikulagede tingimustes. Kutselise kalapüügiga tegelevate ettevõtjate majandusnäitajate parandamiseks tuleb toetada ka püütud saagi väärindamist ja otseturustamist.

 Kalapüügiga kaasnevate kulutuste vähendamiseks toetame investeeringuid kalalaevade energiatõhususe suurendamiseks. Kalasadamate ja lossimiskohtade väljaarendamise toetamisega loome eeldused selleks, et maale toodav kala oleks kvaliteetne ning mitut eesmärki täitvad ehk multifunktsionaalsed kalasadamad teeniksid tagasi vähemalt osa ülalpidamisega seonduvatest kuludest. Väikesemahulisel ranna- ja sisevete kalapüügil tuleb enam keskenduda selliste passiivpüüniste kasutuselevõtmise toetamisele, mis tagavad liigilise mitmekesisuse säilimise rannikumeres ja siseveekogudes (näiteks hülgekindlad püünised rannikumeres ja selektiivsed püünised siseveekogudel), samuti tuleb toetada hülgepeletite kasutuselevõtmist rannapüügil.

Sektoris vajalike muutuste esilekutsumiseks on vajalik avatud ja pidev dialoog sektori esindajatega ning koolitustegevused. See aitab saavutada ühiselt jagatud teadmist, et mikrolahendustega ei ole täna enam võimalik eesmärke saavutada, vaid vajalikud on korralduslikud meetmed, mille mõju kutselise püügi kui majandussektori eluvõimelisuse säilimisele oleksid tõhusamad. Pidev suhtlus sektoriga aitab muutuste esilekutsumiseks suurendada ka sektori enesereguleerimise võimet, et muutusi juhtida ka sektorisiselt. Tuleks üle vaadata ja kaardistada tänased rutiinid ministriumi-sektori formaalse ja mitteformaalse dialoogi pidamisel ning vajadusel välja pakkuda asjakohasemad formaadid ja need institutsionaliseerida. Kalapüügisektori ettevõtete omavahelise parema koostöö tagamiseks ja konkurentsivõime suurendamiseks tuleb jätkata teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevustega Kalanduse Teabekeskuse kalapüügi teadmussiirde suunal.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja elluviimisega ning sektoris toimuva pideva analüüsimisega loome paremad tingimused elujõulise ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügi sektori arenguks, mis põhineb loodusliku kalavaru säästlikul kasutamisel ning arvestab saada oleva varu ja selle kasutajate tasakaalu. Teadlike otsustega loodame suurendada sektoris toimijate kasumlikkust ehk tõsta rannapüügis lühiajalist majanduslikku tõhusust ning kalurite keskmise aastasaagi mediaani, mis tähendab, et keskmise aastasaagid muutuvad võrdsemaks ja liiguvad kasvu suunas.

5.9. Programmi tegevus – vee-elusressursside töötlemine ja turustamine

Eesmärk	Kalandus- ja vesiviljelussektori kvaliteetne, kõrge lisandväärtuse ja suure ekspordipotentsiaaliga toodang.				
	Tegelik tase	Sihttase			
		2023	2025	2026	2027
Eesti päritolu eksporditavate toodete koguväärtus, €	152 959 888	160 000 000	165 000 000	167 000 000	169 000 000
Kalandustoodete tarbimine Eestis, kg inimese kohta	17,5	18	19	19	19,5

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Tootmissisendite kallinemine on avaldanud suurt mõju kogu sektorile, tõstes kulutusi nii tootmises, töötlemises kui ka kasvatuses, mõjutades seega kalatoodete hinda jaekettides. Inimesed tunnetavad toiduainete hindade muutusi poes käies vahetumalt ja reageerivad hinnatõusule kala- ja kalatoodete asemel odavamate alternatiivsete tootegruppide ostmisega.

 Kuna Eestis püütakse kala üle kolme korra rohkem, kui siin ära tarbitakse, siis sõltub tänase kalapüügisektori majanduslik kestlikkus paljuski ekspordist. Oluliste turgude äralangemine võib vähendada sektori tulusust. Näiteks vähenes kilu- ja räimepüügisektori tulusus, kui Venemaa turule kehtestati ekspordipiirangud.

 Pärast Venemaa sõjalise agressiooni algust Ukrainas kasvas 2022. aastal oluliselt elektrienergiatoodete hind.

 Vajadus toodete mitmekesistamise ja tootearenduse järele.

 Tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ning oskustööjõu nappus ja kalatöötlemise valdkonna vähenenud atraktiivsus noorte silmis vajab sektori kestlikkuse tagamisel terviklikku käsitlust.

 Sektoris tegutsevatel mikro- ja väikeettevõtjatel on olnud madal omafinantseeringuvõime, samuti on raskendatud VKE-de ligipääs pikaajalistele laenudele.

Tegevused:

 Bioloogilise ressursi säästlikust kasutamisest lähtudes soodustame keskkonnahoidlikku töötlemist ning tootearendusliku ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist kohalike ning seni kasutamata vee-elusressursside (sh töötlemisjääkide) efektiivsema kasutamise kaudu, liikudes seejuures väärtusahelat pidi kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise poole. Oluline roll on siin ettevõtete ning teadus- ja arendusasutuste koostöö tulemusel väljatöötatavatel vee-elusressursside väärimise uuenduslikel tehnoloogilistel lahendustel.

 Ühtlasi toetame Eesti teadlaste osalemist rahvusvahelises teaduskoostöös ERA-NET Cofund BlueBio's ja ERA-NET Cofund Blue Economy's rakendusuuringu programme kaudu.

 Kvaliteetse ja kõrge lisandväärtusega kala- ja vesiviljelustoodangu pakkumine ning sellega käes käes kulgev tarbijateadlikkuse kasv loovad eeldused toodete tarbimise suurendamiseks. Riigisisese kalatarbimise tõstmiseks algatasime 2021. aasta alguses teavituskampania kalatoodete tarbimise propageerimiseks, mis kestis 2023. aasta märtsini ning plaanime sellele jätkutegevusi 2026. aastal.

 Kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmise ja väärimise etappides toetame taastuvenergeetika kasutuselevõttu ettevõtetes, mis võimaldab lisaks keskkonnahoidlikule tootmisele hoida ära energiakandjate hinnatõusust tulenevaid mõjusid lõpptoodete hindadele.

 Selleks soodustame valdkonnast positiivse kuvandi loomist ning tõhusamat koostööd teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ja administratsiooni vahel, sh õppekavade kaasajastamisel, täiendusõppe korraldamisel ning vajalike erialaspetsialistide koolitamisel.

Võimaldame ettevõtjate investeeringute soodustamiseks ligipääsu laenurahale.

Jätkuva kalapüügi- ja vesiviljelustoodete nõudluse rahuldamiseks maailmas ja Eesti kalatoodetega isevarustatuse kõrge taseme juures soodustame kvaliteetse ja kõrge lisandväärtuse ning suure ekspordipotentsiaaliga toodete tootmist. Ühe teenusena aitame kaasa uute turgude leidmisele ja vähendame võimalikke riske peamistel sihtturgudel.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja rakendamisega loome tingimused majanduslikult elujõulisema ja konkurentsivõimelisema kalandustoodete töötlemissektori arenguks, pöörates enim tähelepanu lisandväärtuse kasvule tootearenduse kaudu ja kaasates selle saavutamiseks senisest enam teaduspotsentiaali.

Eesti päritolu eksporditavate toodete koguväärtus ja kalatöötlemise lisandväärtus sektoris töötaja kohta kasvavad. Kalatoodete tarbimine elaniku kohta ulatub 19kg-ni aastas.

5.10. Programmi tegevus – vesiviljeluse arendamine

Eesmärk	Elujõulise ja konkurentsivõimelise vesiviljelussektori tagamine.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028
Vesiviljelussektori toodang kokku, tonni	918	1400	1600	1700	3500
Merevesiviljeluse toodang, tonni	200	300	900	1000	2800

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Tähelepanu tuleb pöörata tootlikkuse tõstmisele, uute liikide kasvatusel, toodangu mahu ja lisandväärtuse kasvule.

 Vesiviljeluse tasakaalustatud arengu soodustamiseks tuleb senisest enam teha koostööd ministeeriumide ja nende valitsemisalade asutuste vahel, sh merevesiviljeluse arendamisel, sest prognoositavat toodangu kasvu saame oodata merevesiviljeluse arvelt. Ühtlasi tuleb merevesiviljeluse arendamisel arvestada Läänemere keskkonnaseisundiga ning merealade planeerimisest ja keskkonnahoiust lähtudes luua võimalusi koostoimeliste lahenduste tekkeks.

 Sektoris tegutsevatel ettevõtjatel on madal omafinantseeringuvõime. Samuti on olnud finantsvahendid sihtgrupile raskesti kättesaadavad.

 Eesti vesiviljelussektori suur killustatus ja huvide lahknevus väikese toodangumahuga toodete ja tootmisviiside vahel pärsib tõhusat koostöövõimet nii erialaliitude vahel kui ka tootjaorganisatsioonis.

Tegevused:

 Toetame keskkonna- ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, soosides ressursside efektiivsemat kasutust. Aitame EMKVF-i vahendite vesiviljelusse suunamisega kaasa tootmismahtude kasvule edendades merevesiviljeluse arengut ning muudame tootmise tõhusamaks ja mitmekesisemaks.

 Selleks, et tagada ettevõtjatele merevesiviljeluse arendamisel investeerimiskindlus, loome süsteemi, kus merevesiviljeluseks sobivatel aladel korraldab lubade andmise riigiasutus, kes paneb need load ettevõtjate vahel enampakkumisele. Sellega loome merevesiviljelusega alustavatele ettevõtjatele võimaluse tootmistegevusega koheselt alustada ning vähendame ettevõtjatele hoonestuslubade taotlemiseks kuluvat aega.

 Soodustatakse valdkonna teadus- ja arendustegevust. Teadmispõhisema poliitika kujundamisele aitab kaasa osalemine mitmesugustes rahvusvahelistes teaduskoostöö võrgustikes, nagu näiteks JPI Oceans, SCAR-Fish ja raamprogrammi „Euroopa horisont“ missioonivaldkonna „Terved ookeanid, mered, ranniku- ja siseveed“ töörihm. Ühtlasi toetame Eesti teadlaste osalemist rahvusvahelises teaduskoostöös ERA-NET Cofund BlueBio's ja ERA-NET Cofund Blue Economy's rakendusuuringute programmi kaudu.

 Vesiviljelussektori ettevõtete omavahelise koostöö soodustamiseks ja konkurentsivõime parandamiseks jätkame teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevustega, mis toimub läbi sektori ja teadus-arendusasutuste teadmussiirde.

 Ettevõtjate investeeringute soodustamiseks võimaldame ligipääsu laenurahale.

 Ühistegevuse soodustamine sektori säilimise ja konkurentsivõime tagamiseks.

 Toetame tootearenduse ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist investeeringute ning teadus- ja arendustegevuse soodustamise kaudu.

REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi Euroopa horisont partnerluses „Kestlik sinimajandus“ ning rahastab riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte sinimajanduse rohelise arengu valdkonnas.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja rakendamise loome tingimused majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise vesiviljeluse arenguks. Vesiviljelusettevõtete müügitulu kasvab ning vesiviljelussektori toodang suureneb.

5.11. Programmi tegevus – kalavarude haldamine ja kaitse

Eesmärk	Kalavarude püügitingimused ja -võimalused on aja- ja asjakohased, kalavarud on kestlikult majandatud ja harrastuspüük on arendatud.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028
Kalade rändetakistuste avamine lõheliste jõgedel, tk	125	135	140	145	150
Majanduslik mõju (sots-maj mõju EUR) 1 harrastaja kohta aastas*	400	400	410	415	420

* tulemus selgub harrastusuuringust mida tehakse üle aasta

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Rohkem tähelepanu tuleb pöörata püügikoormuse ja kalavarude vastavusse viimisele aga ka röövloomade nagu kormoranide ohjamisele, sest kalavarud on kesises seisus ning kalavarusid mõjutavad mõlemad tegurid pea võrdselt, mistõttu vaid ühte neist käsitledes on pea võimatu kalavarude seisu parandada.

 Rannakalanduse tulemuslikkust mõjutab tugevalt ka hallhülge poolt tekitatud kahjustuste tõus viimase 15 aasta vältel nii püünistele kui ka saagile.

 Harrastuskalapüügi korralduses tuleb tagada optimaalne püügikorraldus ning väljapüük, mis tagaks tulemusliku saagi võimalikult paljudele harrastuspüüdjatele.

 Kalade kudealade parandamine ja rändeteede avamine parandamaks looduslike kalade paljunemisvõimalusi ja seeläbi tõstab püügiks sobivate kalade hulka veekogudes.

Tegevused:

 Kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks on liigse püügikoormusega piirkondades vaja oluliselt vähendada lubatud püügivahendite arvu ning ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed).

 Lõheliste rändeteede probleemi lahendamiseks avatakse kalanduse seisukohalt olulistele jõgedele rajatud paisudel ja ummistunud jõgede suudmetes kaladele läbipääsud kudealadele. Lisaks taastatakse elupaiku ning koelmuid, et tagada varude parem looduslik taastumine. Ohustatud kalaliikide varude taastamiseks asustatakse veekogudesse kalade noorjärke, arvestades seejuures vajadusega säilitada looduses geneetiline mitmekesisus.

 2022. aastal alustati ettevalmistusi eksperimentaalse uuringu „Tuulikute müra mõju olulisus räime rändele Eesti rannikumeres“ teostamiseks.

 Ebaseadusliku kalapüügi vähendamiseks täiendatakse järelevalve elektroonilise kontrollimise võimalusi.

 Harrastuskalapüügi edendamiseks ajakohastatakse püügikorraldust tagamaks ladusama osalemise ning suurema saagi võimalikult paljudele püüdjatele. Jätkatakse harrastuskalastuse infrastruktuuri arendamist eesmärgiga tagada parem ligipääs kalapüügile.

 Toetatakse harrastuspüügiks vajalike taristute rajamist, mis aitab tõsta teenuse kvaliteeti ja populaarsust ning vähendab keskkonnakasutusest tingitud mõjusid loodusele.

Oodatav tulemus: Poliitika kujundamise ja rakendamise tagame kalavarude hea seisundi, seejuures võimaldades nii kutselist kui harrastuspüüki. Tagada püüdjatele arusaadav reeglistik ning reeglite üle järelevalve.

6. Programmi juhtimiskorraldus

Biomajanduse programmi juhib biomajanduse asekanter. Programmi juhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine. Valdonna eest vastutav minister kinnitab programmi pärast riigieelarve vastuvõtmist Riigikogus. Iga lõppenud aasta kohta koostatakse programmi tulemusaruanne, mis on sisendiks tulemusvaldkonna „Põllumajandus ja kalandus“ tulemusaruandesse.

Programm panustab „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava 2030“ kahte alaeesmärki. Programm viib ellu arengukava „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ 1., 5., 8. ja 9. tegevussuundade eesmärgid.

PõKa 2030 VISIOON:

Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada

ÜLDEESMÄRK

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised

ALAEESMÄRK

Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

ALAEESMÄRK

Kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ja kalavarude jätkusuutliku majandamise

Tegevussuunad

Horisontaalsed arendusteemad

Biomajandus, eksport, keskkond ja maapiirkonna terviklik areng,

samuti võrdsed võimalused ja hea riigivalitsemine, sh: teadmistepõhine kaasav poliitika- ja õigusloome, sihtrühmade teadlikkuse tõstmine, kvaliteetsete avalike teenuste osutamine, tõhus riskijuhtimine ning IT-haldus ja terviklikud järelevalve süsteemid (sh strateegiliste riskide hindamine, toiduohutus, selge vastutus jm).

Programmi elluviimise seisukohalt on suure kaaluga ka Rohelepe koos selle strateegiatega "Talust taldrikule" ja „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ ning Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) uue finantsperioodi planeerimine ja käivitamine. Nende protsesside käigus tuleb tagada kooskõla ja loogiline sidusus programmi, "Talust taldrikule" strateegia, „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ ning ÜPP järgmise finantsperioodi eesmärkide ja tegevuste vahel.

LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus

Programmi tegevus – põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (ReM), PRIA ja METK oma teenuste kaudu. Põllumajandustootmisega seotud negatiivse keskkonnamõju vähendamine, elurikkuse säilimine ja maastiku mitmekesisus tagatakse ReM põllumajanduskeskkonna poliitika kujundamisega. METK panustab valdkonda teadustegevustega, analüüsides maakasutuse keskkonnamõju, viies läbi põllumajanduskeskkonna seiret ja teostades maakasutuse ning muldade laborianalüüsi. PRIA kaudu on võimalik taotleda põllumajanduskeskkonna toetusi (sh näiteks püsirohumaade säilitamise toetus, pärandniidu hooldamise toetus ja erinevad ÜPP kliima- ja keskkonnakava toetused).

Programmi tegevus – ringbiomajanduse arendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitab saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, kes tegeleb ringbiomajanduse põhimõtete laialdasemaks levikuks ja rakendamiseks vajaliku poliitika kujundamisega ning maksab bioressursside väärindamise ja biometani tootmise ja kasutuselevõtu suurendamise toetust.

Programmi tegevus – põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (ReM), PRIA ja METK oma teenuste kaudu. Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime tõstmiseks ja innovatsiooni toetamiseks kujundatakse poliitikat ReMis. METKi kaudu on võimalik taotleda konsulendi kutsetunnistust. Konsulendi töö on anda kliendile põllu-, metsa- ja muud maamajanduse alast nõu. METK panustab valdkonda ka teadustegevustega läbi innovatsiooni ja teadmussiirde võrgustikukoostöö ja erinevate uuringute. Näiteks viiakse läbi maamajanduslikke uuringuid. Samuti on METKi hallata põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas (FADN) ja vajalike andmete edastamine Euroopa Komisjonile. PRIA kaudu makstakse toetusi põllumajandus- ja toidusektorile, mida rahastatakse ÜPP vahenditest. Näiteks on võimalik taotleda loomade ja taimede kasvatamisega seotud toetusi ja investeeringutoetusi.

Programmi tegevus – noorte põllumajandusettevõtjate tegevuse arendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, kes tegeleb noorte põllumajandustootjate toetamiseks vajaliku poliitika kujundamisega, et kindlustada sektori kestvus ja vajalik põlvkondade vahetus, ja PRIA, kelle kaudu on võimalik taotleda noore põllumajandustootja, noortaluniku ja alustava noore põllumajandusettevõtja toetusi ning noorte põllumajandustootjate täiendavat sissetulekutoetust.

Programmi tegevus – turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, PRIA ja PTA. ReM kujundab poliitikat, et tagada põllumajanduse turgude ja tarneahela tasakaal ning suurendada tarneahela läbipaistvust. PRIA maksab sektori toetamiseks turukorraldustoetusi, sh näiteks erakorralist toetust põllumajandussektorile seoses põllumajandustootjate elujõulisust ohustava majandusliku kahjuga, riskijuhtimistoetust, kindlustustoetust, põhilist sissetulekutoetust jätkusuutlikkuseks ja täiendavat ümberjaotatavat sissetulekutoetust. Samuti on võimalik PRIA kaudu taotleda sekkumiskokkuostu toetust. PTA tegeleb alkoholiregistri pidamise ja selle järelevalve teostamisega.

Programmi tegevus – ühistegevuse ja koostöö arendamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad läbi teenuste saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, PRIA ja PTA. Toidusektori koostöö arendamiseks ja nende positsiooni tugevdamiseks väärtusahelas kujundab poliitikat ReM. Turukorralduse järelevalvet teostab PTA. PRIA kaudu makstakse ühistegevuse ja koostöö arendamiseks vajalikke toetusi (kvaliteedikavade toetus, tarneahela toetus, tootjarühmade toetus), tunnustatakse tootjaorganisatsioone ja tootjaorganisatsioonide liitu,

Programmi tegevus – Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, PTA ja PRIA. Eesti toidu müügi edendamiseks suurendamiseks vajalikkude poliitikat kujundab ReM, mis aitab suurendada ka Eesti põllumajandus- ja toidusektori ettevõtjate konkurentsivõimet nii sise- kui välisturul. PTA tegeleb uute eksportturgude avamisega ja PRIA maksab müügivõimekuse edendamiseks vajalikke toetusi (näiteks turuarendustoetus, toodete edendamise toetus, toidu ekspordivõimaluste edendamise toetus).

Programmi tegevus – kutselise kalapüügi korraldamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, PTA ja PRIA. Elujõulise ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügisektori tagamiseks vajalikku poliitikat kujundab ReM. PTA tegeleb kutselise kalapüügi korraldusega, sh kutselise kalapüügi lubade väljastamise, kalalaevade riikliku registri haldamise ja kalapüügiga seonduvate andmete arvestusega. PRIA kaudu on võimalik taotleda kutselise kalapüügi toetusi, näiteks innovatsioonitoetused, püügivahendite parendamise toetus, investeeringutoetused (kalalaevad, kalasadamad) ja kalanduspiirkondade arendamise toetused (tegevuskulud ja koostöö).

Programmi tegevus – vee-elusressursside töötlemine ja turustamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ja PRIA. Majanduslikult elujõulisema ja konkurentsivõimelisema kalandustoodete töötlemissektori arenguks vajalikku poliitikat kujundab ReM, võimaldades ühtlasi ligipääsu laenurahale. PRIA toetab kalandussektorit läbi erinevate toetuste andmise, mida rahastatakse suures osas EMKVF-i vahenditest (nt ladustamisabi, rannapüügilaeva energiatõhusustoetus, kalalaeva energiatõhusus jpm). Samuti pakub PRIA kriisiabi, erinevaid uuringutoetusi ja innovatsioonitoetusi, mis aitavad edendada vee-elusressursside töötlemise sektorit.

Programmi tegevus – vesiviljeluse arendamine

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ja PRIA. Elujõulise ja konkurentsivõimelise vesiviljelussektori arenguks vajalikku poliitikat kujundab ReM., võimaldades ühtlasi ligipääsu ka laenurahale. PRIA panustab vesiviljelussektori arengusse läbi erinevate toetuste andmise, mida rahastatakse suures osas EMKVF-i vahenditest (nt vesiviljelussektori innovatsioonitoetused, tootmisega seotud investeeringutoetused, vesiviljeluse energiatõhususe toetus jpm). Samuti pakub PRIA teadmussirde toetust ja riiklike vesiviljelusuuringute toetust.

Programmi tegevus – kalavarude haldamine ja kaitse

Programmi tegevuse tulemusi aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ja PRIA. Kestlikuks kalavarude majandamiseks ja harrastuspüügi arendamiseks vajalikku poliitikat kujundab ReM. PRIA kaudu on võimalik taotleda kalanduse kontrolli ja järelevalve toetust, riiklike keskkonna-alaste uuringute toetust, kalanduse kontrolli ja järelevalve toetust ning samuti kalade kudemistingimuste parendamise toetust, et tagada kalavarude kestlikkus.

LISA 2. Teenuste rahastamiskava

Biomajanduse programm	-361 681	-328 964	395 522	-303 001	276 307
Eesti toidu kuvandi ja müügivõimekuse edendamise programmi tegevus	-3 821 641	-4 356 310	-3 993 730	-3 994 947	
Eksporditurgude avamine teenus	-88 894	-88 855	-88 833	-88 833	
Ekspordivõimekuse ja Eesti toidu kuvandi poliitika kujundamine teenus	-860 931	-751 067	-688 432	-689 648	

Müügivõimekuse edendamise toetuste andmine teenus	-2 871 816	-3 516 388	-3 216 466	-3 216 466
Kalavarude haldamine ja kaitse programmi tegevus	-5 490 481	-5 552 835	-5 961 500	-5 963 553
Kalanduspoliitika kujundamine ja rakendamine teenus	-658 769	-580 280	-538 804	-540 857
Kalavarude kaitse toetuse andmine teenus	-4 831 712	-4 972 554	-5 422 696	-5 422 696
Kutselise kalapüügi korraldamine programmi tegevus	-10 364 417	-10 340 667	-10 669 959	-10 671 563
EMKF tehnilise abi toetus teenus	-99 095	-101 174	-101 224	-101 585
Kutselise kalapüügi korraldus teenus	-901 342	-900 655	-900 265	-900 265
Kutselise kalapüügi poliitika kujundamine teenus	-816 090	-806 015	-785 413	-786 656
Kutselise kalapüügi toetuste andmine teenus	-8 547 891	-8 532 824	-8 883 056	-8 883 056
Noorte põllumajandusettevõtjate tegevuse arendamine programmi tegevus	-11 703 112	-10 023 502	-10 013 372	-10 013 851
Noorte põllumajandusettevõtjate toetuste andmine teenus	-11 437 061	-9 763 814	-9 764 089	-9 764 089
Põlvkondade vahetuse poliitika kujundamine teenus	-266 051	-259 688	-249 283	-249 762
Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime arendamine programmi tegevus	-129 394 515	-92 997 498	-79 531 455	-79 023 783
Innovatsiooni ja teadmussiirde võrgustikutöö teenus	-173 780	-159 159	-159 159	-159 159
Kattetulu arvestused taime- ja loomakasvatustes teenus	-75 299	-49 446	-49 446	-49 446
Konsulendi kutsetunnistuse taotlemine teenus	-40 598	-39 385	-39 385	-39 385
Maamajanduslike uuringute läbiviimine teenus	-251 891	-197 018	-197 018	-197 018
Põllumajandus- ja toidusektori arengu toetuste andmine teenus	-112 465 985	-85 049 282	-76 921 331	-76 911 331

Põllumajandus- ja toidusektori konkurentsivõime kujundamine teenus poliitika	-16 060 840	-7 209 511	-1 871 419	-1 373 747
Põllumajandusliku raamatupidamise (FADN) teenus andmebaas	-313 214	-281 915	-281 915	-281 915
Teadus ja innovatsioon teenus	-12 907	-11 783	-11 783	-11 783
Põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine programmi tegevus	-62 528 064	-60 229 802	-62 807 450	-62 059 417
Mulla laboratoorsed analüüsid- maakasutus teenus	-735 184	-717 929	-717 929	-717 929
Põllumajanduskeskkonna hindamine ja seire teenus	-550 607	-499 592	-499 592	-499 592
Põllumajanduskeskkonna poliitika kujundamine teenus	-1 894 723	-1 534 810	-2 122 425	-1 374 392
Põllumajanduskeskkonna toetuste andmine teenus	-58 943 896	-57 117 198	-59 107 232	-59 107 232
Põllumuldade uuringud ja seire teenus	-403 655	-360 273	-360 273	-360 273
Ringbiomajanduse arendamine programmi tegevus	-7 713 004	-11 309 895	-355 055	-355 473
Ringbiomajanduse poliitika kujundamine teenus	-122 203	-126 051	-44 641	-45 060
Ringbiomajanduse toetuse andmine teenus	-7 590 801	-11 183 844	-310 413	-310 413
Turukorraldus ja kaubanduspoliitika rakendamine programmi tegevus	-119 185 731	-120 144 943	-118 390 316	-118 392 033
Alkoholiregistri pidamine ja järelevalve teenus	-295 191	-294 974	-294 851	-294 851
Turukorraldus ja kaubanduspoliitika kujundamine teenus	-836 755	-806 154	-775 160	-776 876
Turukorralduse toetuste andmine teenus	-118 053 785	-119 043 816	-117 320 305	-117 320 305

Ühistegevuse ja koostöö arendamine programmi tegevus	-1 640 509	-1 415 928	-1 405 223	-1 405 642
Turukorralduse järelevalve teenus	-562 113	-561 537	-561 211	-561 211
Ühistegevuse ja koostöö poliitika kujundamine teenus	-381 496	-374 921	-364 498	-364 916
Ühistegevuse ja koostöö toetuste andmine teenus	-696 900	-479 470	-479 515	-479 515
Vee-elusressursside töötlemine ja turustamine programmi tegevus	-6 934 835	-9 028 451	-7 207 950	-7 209 079
Finantsinstrument (investeeringislaen) teenus	-20 597	-20 779	-20 798	-21 049
Kala töötlemise poliitika kujundamine teenus	-643 733	-628 247	-607 543	-608 421
Vee-elusressursside töötlemise toetuste andmine teenus	-6 270 505	-8 379 426	-6 579 609	-6 579 609
Vesiviljeluse arendamine programmi tegevus	-2 905 372	-2 996 133	-3 185 990	-3 186 967
Finantsinstrument (investeeringislaen) teenus	-13 110	-13 292	-13 311	-13 562
Vesiviljeluse poliitika kujundamine teenus	-508 069	-505 225	-494 966	-495 692
Vesiviljeluse toetuste andmine teenus	-2 384 193	-2 477 616	-2 677 713	-2 677 713